

BİR OKUMA MATERYALİ OLARAK ÇOCUK DERGİLERİ

ve

“ÇOCUKLARA REHBER”

Arş. Gör. Ahmet BALCI*

Özet

Bu çalışmada, okuma eğitimi için kullanılan materyallerden çocuk dergileri üzerinde durulmuştur. Türkiye’de yayınlanan ilk çocuk dergileri hakkında bilgi verilmiş ve Çocuklara Rehber dergisi tanıtılmıştır. Çocuklara Rehber’de, okuma eğitiminin ve okuma alışkanlığının kazanımı için yayımlanan farklı yazı türleri; bu yazılardaki eğitime bakış açısı ve metin içerikleri değerlendirilmiştir. Çocuklara Rehber dergisi ile Türkçe ve okuma eğitimi tarihlerindeki bir örnek tanıtılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türkçe Eğitimi Tarihi, Okuma Eğitimi, Çocuklara Rehber, Çocuk Dergileri.

1.Giriş

İletişimin tahmin edilemeyen bir süratle arttığı 20. yüzyılda, bu iletişimi sağlayan en önemli taşıyıcı konumundaki dil üzerine yapılan çalışmalar disiplinler arası bir nitelik kazanmıştır. Dil eğitimi çalışmaları da paralel bir gelişim sürecini izler. Türkiye’de, Türkçe eğitiminin bir ana bilim dalı olmasıyla birlikte, uygulama çalışmaları kadar tarihsel süreci ortaya koyan çalışma örnekleri de artmıştır.

Ana dili öğretimi, bütün ülkelerde zorunlu temel eğitimin içinde yer almaktadır. Türkiye’de de, ilköğretim okulları Türkçe dersleri içerisinde dört temel dil becerisinin (okuma, yazma, konuşma, dinleme) kazandırılmasına yönelik çalışmalar içinde, okuma eğitiminin önemli bir

---

* M.K.Ü.Eğt. Fak. Türkçe Eğt. Böl. abalci@mku.edu.tr, ahmetbalci2001@yahoo.com

yeri vardır. En temel anlamıyla: “Okuma, gözün satırlar üzerinde sıçraması sonucu kelime şekillerini görerek, bunların anlamlarını kavrama ve seslendirmedir.” (Öz 2001: 188)

Alemdar Yalçın, “6-15 Yaş Arası Dil Eğitim Aşamaları”nı sıralarken başlangıçta okuma eğitiminin verilmesi gerektiğini belirtir. (Yalçın 2002: 44) Elbette ki okuma eğitiminin tek amacı temel okuma-yazma eğitimi sürecindeki “okuma” değildir. Daha sonraki aşamada, bu eğitim ile, çocukların ders kitapları metinleri dışında da eserler okumaları sağlanarak okuma alışkanlığı kazanmaları amaçlanır. Farklı türlerdeki metinlerin okunmasının, okuma eğitimine faydası İlköğretim Türkçe Programı’nda da belirtilir: “Başvurma kitaplarının yanında masal, roman, biyografi, piyes gibi kitaplar öğrenci ruhunun doğrudan doğruya beslendiği kitaplardır. Bu kitapları okumakla, öğrencinin farkına varmadan, hem kelime dağarcığı zenginleşir, hem anlatım gücü gelişir, hem de dünya görüşü genişler. Ayrıca öğrenci, ömür boyunca sürecek, onu yenileştirecek, yeniliklere ayak uydurabilmesini sağlayacak bir okuma alışkanlığı kazanır.” (MEB 2000: 38)

Programın devamında, bu amaçlar için çocuk dergi ve gazetelerinin de kullanılabileceği ifade edilmiştir.

Okuma eğitiminin tarihsel süreci incelendiğinde, cumhuriyet öncesinde bu dersin karşılığı olan Kıraat dersleri için iki kaynaktan faydalandığı görülür: Kıraat kitapları ve çocuk dergileri. Çocuk dergileri, Türkçe dersinin işlenmesinde de yararlanılacak kaynaklar arasındadır. (Demirel 1999: 130; Öz 2001: 188-189) Bu dergiler, içerisindeki farklı yazı türleriyle çocukların serbest okuma alışkanlığı kazanmaları, kelime dağarcıklarının zenginleşmesi ve verilen mesajlarla olumlu değerleri kazanmaları gibi çok yönlü işlevleri bünyelerinde barındırır: “Bu gazete ve dergilerde yayımlanan yazı, haber ve resimler, çocuklara okumayı sevdirdiği gibi onların genel bilgi düzeylerini de yükseltir.”(Kavcar eds, 1998: 94)

Bizdeki çocuk dergilerinin ilk örnekleri sadece güncel olayları takip ve eğlendiricilik nitelikleriyle sınırlı kalmamıştır. Bu dergiler, okullardaki okuma eğitimi sürecine de kaynaklık edecek şekilde içerisinde farklı edebî türleri barındırmış; çocuktaki okuma alışkanlığının gelişmesi ve anadili eğitiminin gerçekleştirilmesine hizmet etmiştir. İlköğretim çağı çocuklarının okuma materyallerinin önemli bir bölümünü karşılayan çocuk edebiyatı ürünlerine de dergi sayfalarında rastlamak mümkündür. Bu edebiyat ürünleri okuldaki eğitimin ana amaçlarından biri olan ulusal ve evrensel değerlerin kazandırılması için de önemli vasıtalar konumundadır. Türk çocuk dergiciliğinin tarihi gelişiminin ortaya konulması çocuk

edebiyatı, eğitim ve okuma eğitimi tarihlerinin de açıklığı kavuşmasına hizmet edecektir.

Çocuklar için hazırlanan süreli yayınlar, özellikle de dergiler her dönemde çocukların ilgisini çekmiştir. Çocukların okuma alışkanlığı kazanması ve bilgi edinmesinde önemli işlevler yüklenen bu dergilerin önemine işaret eden Ferhan Oğuzkan, günlük haber alma ve kalıcı bilgi edinme noktaları üzerinde durur: “*Çocuklar için yayınlanan gazete ve dergiler, ders kitabı ile güncel olayların ve yeni ortaya çıkmış gerçeklerin arasında var olan kaçınılmaz boşluğu doldurmaya yarar. Yeterli ve dikkatli yayımcıların yönetimi altında hazırlanan, çekici bir biçimde basılan ve uygun bir fiyatla satılan bu gazete ve dergiler, gündelik haberleri ve olayları değerli bir okuma materyali haline getirebilirler.*” (Oğuzkan 2000: 338)

Alemdar Yalçın ve Gıyasettin Aytaş ise, çocuklar için hazırlanan metinlerde söz dağarcığı çalışmalarına dikkat edilmesi gerektiğini vurgulayarak; farklı türleri bünyesinde barındıran çocuk dergilerinin okumaya etkisini ortaya koyar: “*Güncel olma özellikleriyle dergiler çocuğun eğitiminde önemli bir yer tutmaktadır. Çocuğa okuma, boş zamanlarını değerlendirme alışkanlığı verdiği gibi çocukta henüz keşfedilmemiş yetenek ve istekleri ortaya çıkararak, onları yazmaya, okumaya, resim yapmaya teşvik eder.*” (Yalçın ve Aytaş 2002: 208)

Çocuk dergiciliği alanındaki ilk gelişmeler, Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere’de görülür. İlk çocuk dergisi, 18. yüzyılın sonlarında yayımlanan Juvenile Magazine (1799)dir. (Oğuzkan 1987: 14-36) Türk halkının batılılaşma çabaları incelenirken, genellikle bir milat olarak kabul edilen Tanzimat süreci, bizdeki çocuk dergilerinin yayın hayatına atılışı için de önemlidir. İlk çocuk dergimiz olan **Mümeyyiz**’in yayın yılı 1869’dur. Cumhuriyet öncesinin en uzun süreli dergisi 1896-1908 yılları arasında 627 sayı çıkan **Çocuklara Mahsus Gazete**’dir. Bu dönemde, çocuk dergilerinin cerîde, risâle, mecmua, gazete gibi nitelermeleri kullandıkları görülür.

1928 öncesi eski harflerle yayımlanan çocuk dergileri üzerinde yapılan çalışmalar çok fazla değildir. Basın tarihi ile ilgili hazırlanan birçok kaynakta çocuk dergilerine değinilmemiştir. Daha çok ansiklopedi maddelerinde ve fazla ayrıntıya girilmeden verilen bilgilerse oldukça yüzeyseldir. Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi (Tarihsiz: 123-124), Meydan Larousse (1992: 497-498), Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi (Tarihsiz: 156-166), Grolier International Americana (1993: 294) gibi ansiklopedilerde Cumhuriyet öncesi çocuk dergileri hakkında yüzeysel değerlendirmelerde bulunulur. Son yıllarda ise, gerek yayımlanan kitaplar, gerekse üniversitelerde yapılan tez çalışmaları 1928

öncesi çocuk dergiciliğine artan bir ilginin olduğunu gösterir. Cüneyd Okay'ın **Eski Harfli Çocuk Dergileri** (1999), İsmet Kür'ün **Türkiye'de Süreli Çocuk Yayınları**¹ (1991) isimli kitapları bu alanda yayınlanmış eserlerdir. Cüneyd Okay, eserinde 1928 öncesinde eski harflerle yayınlanmış 50 çocuk dergisinin ismini tespit etmiştir. Çocuk dergilerinin önemini; “*Halbuki bu dergiler, eğitim tarihi ve çocuk edebiyatı için olduğu kadar sosyal tarih ve basın tarihi çalışmaları için ve hatta siyasî tarih çalışmaları için de çok önemli bir kaynak durumundadırlar.*” (Okay 1999:8) cümlesiyle belirten Cüneyd Okay, kitabını hazırlarken, IRCICA, Milli Kütüphane, TBMM ve Atatürk Üniversitesi Seyfeddin Özege kütüphaneleri kataloglarını tarayarak çocuk dergilerinin isimlerini tespit etmiştir. Cüneyd Okay'ın yayınlanmış tarihine göre yaptığı döküm aşağıya alınmıştır:

<i>Çıkış Yılı</i>	<i>Dergi Adı</i>	<i>Kaç Sayı</i>	<i>Kapanış Yılı</i>
1869	<i>Mümeyyiz</i>	49	1870
1873	<i>Hazine-i Etfâl</i>	1	1873
1875	<i>Sadâkat</i>	6	1875
1875	<i>Etfâl</i>	16	1875
1875	<i>Ayine</i>	41	1876
1880	<i>Tercümân-ı Hakikat</i>	26	1880
1880	<i>Aile</i>	3	1880
1880	<i>Bahçe</i>	40	1881
1881	<i>Mecmua-i Nevresidegân</i>	4	1881
1881	<i>Çocuklara Arkadaş</i>	12	1881
1881	<i>Çocuklara Kıraat</i>	18	1882
1882	<i>Vasıta-i Terakki</i>	4	1882
1886	<i>Etfâl</i>	23	1886
1887	<i>Numûne-i Terakki</i>	9	1888
1887	<i>Debistan-ı Hired</i>	1	1887

¹ İsmet Kür, 28 çocuk dergisini tanıtmıştır: Mümeyyiz, Sadâkat, Etfâl, Arkadaş, Çocuklara Arkadaş, Vasıta-yı Terakki, Çocuklara Kıraat, Çocuklara Talim, Çocuklara Mahsus Gazete, Çocuklara Rehber, Çocuk Bahçesi, Musavver Küçük Osmanlı, Arkadaş, Çocuk Dünyası, Çocuk Yurdu, Mektebli, Çocuk Duygusu, Türk Yavrusu, Çocuk Bahçesi, Çocuk Dostu, Hür Çocuk, Bizim Mecmua, Musavver Çocuk Postası, Yeni Yol, Haftalık Resimli Gazetemiz, Sevimli Mecmua, Çocuk Dünyası, Çocuk Yıldızı. Eserlerin incelenmesinde, Yeni Yol dergisi hariç, diğerlerinin tamamının ilk sayıları çeviri yazıyla aktarılmıştır. İlk sayıların yanı sıra, dergide önemli görülen diğer sayılardan da alıntılar yapılmıştır. İncelenen bu dergilerin, “Dergiye Genel Bakış” ve “Dil ve İmlâ” başlıkları altında özellikleri sıralanmıştır. Bu bölümlerde, dergilerin tespit edilen sayıları, hangi konuların işlendiği, Türkçe kelimelerin yazılışı, sade dil ve hece ölçüsü tartışmaları, kullanılan noktalama işaretleri, dergilerde görülen isimler, dergilerin boyutları gibi konular üzerinde durulmuştur. Eserin sonunda, incelenen dergilerin kronolojik listesi ve hangi kütüphanelerde bulunduğu verilmiştir.

1887	<i>Çocuklara Talim</i>	9	1888
1896	<i>Çocuklara Mahsus Gazete</i>	626	1908
1897	<i>Çocuklara Rehber</i>	166	1901
1905	<i>Çocuk Bahçesi</i>	43	1905
1909	<i>Musavver Küçük Osmanlı</i>	3	1909
1910	<i>Mekteblilere Arkadaş</i>	14	1910
1913	<i>Çocuk Dünyası</i>	94	1918
1913	<i>Ciddî Karagöz</i>	3	1913
1913	<i>Çocuk Yurdu</i>	7	1913
1913	<i>Mektebli</i>	19	1913
1913	<i>Talebe Defteri</i>	68	1918
1913	<i>Çocuk Duygusu</i>	61	1914
1913	<i>Türk Yavrusu</i>	2	1913
1913	<i>Çocuklar Alemi</i>	10	1913
1913	<i>Kırlangıç</i>	3	1913
1914	<i>Çocuk Bahçesi</i>	21	1914
1914	<i>Çocuk Dostu</i>	13	1914
1914	<i>Mini Mini</i>	7	1914
1918	<i>Küçükler Gazetesi</i>	8	1918
1918	<i>Hür Çocuk</i>	3	1918
1919	<i>Haftalık Çocuk Gazetesi</i>	8	1919
1919	<i>Lâne</i>	3	1920
1920	<i>Hacıyatmaz</i>	1	1920
1922	<i>Bizim Mecmua</i>	74	1927
1923	<i>Yeni Yol</i>	113	1926
1923	<i>Musavver Çocuk Postası</i>	18	1923
1923	<i>Çıtı Pıtı</i>	4	1923
1924	<i>Haftalık Resimli Gazetemiz</i>	7	1924
1924	<i>Resimli Dünya</i>	21	1925
1925	<i>Sevimli Mecmua</i>	13	1925
1925	<i>Mektebliler Alemi</i>	6	1925
1926	<i>Türk Çocuğu</i>	24	1928
1926	<i>Çocuk Dünyası</i>	30	1927
1927	<i>Çocuk Yıldızı</i>	10	1927

(Okay 1999: 216-217)

Yüksek Öğretim Kurumu'nun tez kataloglarında da bu dönem çocuk dergileri üzerine yapılan çalışmaların son dönemde arttığı görülmektedir. (Emiroğlu 1992; Azim 2000; Yanar 2001; Yaşar 2001; Balcı 2002) Öztürk Emiroğlu tarafından 1992 yılında yapılan “Tanzimat'tan 1928'e Kadar Yayımlanan Çocuk Gazete ve Dergileri Üzerine Bir İnceleme” isimli yüksek lisans tez çalışmasında eski harfli 20 çocuk dergisi üzerinde durulmuştur. Mümeyyiz, Sadakat (Etfal), Arkadaş, Bahçe, Çocuklara Arkadaş, Çocuklara Kıraat, Vâsıta-i Terakki, Çocuklara Talim,

Çocuklara Mahsus Gazete, Çocuklara Rehber, Çocuk Bahçesi, Mekteblilere Arkadaş, Çocuk Dünyası, Hür Çocuk, Bizim Mecmua, Musavver Çocuk Postası, Haftalık Resimli Gazetemiz, Sevimli Mecmua, Çocuk Dünyası ve Çocuk Yıldızı. Bu çalışmanın önsözünde, uzun ömürlü olan ve çocuk psikolojisine uygun örnekler veren yayın organlarının incelemeye alındığı belirtilmiştir. Başlangıç bölümünde, çocuk edebiyatı terimi, Türk edebiyatında çocuklar için yazılan eserlerin kısa bir tarihçesi üzerinde durulmuş ve toplam otuz iki derginin ismi verilmiştir. Dergilerin uzun ömürlü olmayışlarının sebepleri üzerinde durularak, isimleri verilen otuz iki derginin çıkış tarihleri, sahibi, sorumlu müdürü ve sermuharriri, basıldığı yer, bulunduğu kütüphaneler, mevcut sayıları, derecesi, çıkış durumu ve resimli olup olmamaları tablo halinde sunulmuştur. Daha sonra ise dergilerin genel özellikleriyle tanıtımına geçilmiştir. Eski harfli çocuk dergileri üzerinde yapılacak akademik çalışmaların çoğalmasıyla bu sahadaki verilerin bütünü daha rahat değerlendirilebilecektir.

Bu dönem dergileri, sayfalarında barındırdığı edebi ürünlerle çocuk edebiyatımızın ilk örneklerini de bünyesinde barındırır. Dönemin tanınmış yazarlarını bu dergilerin sayfalarında görmek mümkündür. Başlıca isimler: Tevfik Fikret, Ziya Gökalp, Rıza Tevfik [Bölükbaşı], Raif Necdet [Kestelli], Hüseyin Cahit [Yalçın], İsmayıl Hakkı [Baltacıoğlu], Hüseyin Ragıp [Baydur], Nigâr binti Osman, Ali Ulvi [Elöve], Mehmed Emin [Yurdakul], Sabiha [Sertel], Nafi Atuf [Kansu], Yusuf Akçura, Ahmed Cevad [Emre], Enis Behiç [Koryürek], Osman Fahri, Ali Nusret, Baha Tevfik, Edhem Nejat, Aka Gündüz, Avanzade Mehmed Süleyman, Celal Sahir [Erozan], İskender Fahreddin [Sertelli], Faik Ali [Ozansoy], Selim Sırrı [Tarcan], M. Ekrem, Edhem Hâşim, Yaşar Nezihe [Bükülmez], Mehmed Memduh, Mekki Cihad, Ragıp Refik, M[im]. Siret, Hüseyin Rahmi [Gürpınar], İbrahim Alaaddin [Gövsa], M. Aziz, Nüzhet Sâbit, Muallim Nedim Tuğrul, Necdet Rüşrü [Efe], Hüseyin Hüsnü, Aziz Naci, Fahreddin Hemmam, H. Burhan, Sabiha Zekeriya, Zeki Cemal, Belkis Halim, Münir Hayri [Egeli], Halide Nusret [Zorlutuna], Yaşar Nabi [Nayır], İrfan Emir [Kösemihaloğlu], Abdullah Ziya [Kozanoğlu], Mehmed Faruk [Gürtunca], Yusuf Ziya [Ortaç]. (Okay 1999: 23-24)

Cumhuriyet yılları ile birlikte özellikle bankaların ve gazetelerin desteği ile birçok çocuk dergisinin yayın hayatına atıldığı görülür: Milliyet Çocuk, Tercüman Çocuk, Türkiye Çocuk, Milliyet Kardeş, Can Kardeş, Gül Çocuk, Kandil Çocuk, Başak Çocuk, Kumbara, Pembe Dinozor, Diyanet Çocuk, Şeker Çocuk, Bando Çocuk, Selam, Kırmızı Fare, Çocuk Sesi, Çocuk Haftası, Mavi Kırılma bu dergilerin başlıcalarıdır. (Şirin 1994:243-245; Ciravoğlu 1988:181-183; Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi: 159-160)

2. “Çocuklara Rehber” Dergisi’nin Yayınlanışı

Çocuklara Rehber dergisinin yayın yılı 1897’dir. 166 sayılı yayının süresi ile 1928 öncesinde eski harflerle yayınlanan en uzun ömürlü ikinci çocuk dergisidir.² Dergi hakkında, kaynaklarda çok az bilgi verilmiştir. Abbas Parmaksızoğlu’nun Türk Gazetecilik ve Basın Tarihi (1959: 19,24,26), Fuat Süreyya Oral’ın Türk Basın Tarihi (Tarihsiz: 111-112,119,154) isimli eserlerinde Mümeyyiz, Etfal, Terakki, Sadakat gibi gazetelerin çocuklar için hazırladıkları eklerden ve Bahçe dergisinden bahsedilse de Çocuklara Rehber için herhangi bir değerlendirmede bulunulmaz. Nahit Sırrı Örik’in İstanbul Kütüphanelerinde Taradığı Eski Dergi, Gazete ve Salmâmeler isimli eser (1950: 4) ile Türkmen Parlak’ın Yeni Asır gazetesinin Selanik yıllarını araştırdığı çalışmasında derginin sadece varlığı, ismi ve yayıncısı hakkında tespitlerde bulunulmuştur. (Parlak Tarihsiz: 46, 508)

Çocuk edebiyatı üzerine hazırlanan kitaplarda da durum pek farklı değildir. Kemal Demiray (1975: 43), Enver Naci Gökşen (1985: 52), Öner Ciravoğlu (1998: 183), Necdet Neydim (1998: 31), A. Ferhan Oğuzkan (2000: 339), İbrahim Kıbrıs (2000: 261) ve Alemdar Yalçın-Gıyasettin Ayaş (2002: 212) yayınladıkları kitaplarda; Prof.Dr.İnci Enginün “Çocuk Edebiyatına Toplu Bir Bakış” (1987: 40) isimli makalesinde derginin ismi, yayınlanış tarihi ve yeri dışında ayrıntılı bilgi ve değerlendirmelerde bulunmazlar. Cüneyd Okay (1999: 93-94), İsmet Kür (1991: 154) ve Öztürk Emiroğlu (1992: 105-120) nispeten daha ayrıntılı değerlendirmelerde bulunmuşlardır. Cüneyd Okay (1999: 93-94) Çocuklara Rehber dergisini “*Avrupa standartlarına yaklaşan bir dergi*” olarak değerlendirmiş ve çocuk edebiyatı ürünlerinin ilk örneklerinin bu dergide görülmeye başlandığını ifade etmiştir. Yazar, başta eğitim ve aktüalite haberleri olmak üzere, çeşitli türlerde yayınladığı yazılarla, Çocuklara Rehber’i çocukların eğlenmesi ve bilgi sahibi olmasına hizmet eden başarılı bir dergi saymıştır. İsmet Kür, Türkiye’de Süreli Çocuk Yayınları’nda, Çocuklara Rehber dergisinin ilk sayısındaki bütün yazıları çevirmiştir. Daha sonraki bölümlerde çeşitli başlıklar altında yayınlanan yazılardan örnekler alarak değerlendirmelerde bulunmuştur. Fakat bu yazıların incelenmesinde belirli bir sıra takip edilmemiş, yazarın ilgisi nispetinde yazılara yer verilmiştir. Bu arada, hem metinlerin Latin harflerine aktarılması sırasında okuma hataları yapılmış, hem de: “*öbür yazıları da tatlı iyice*” (Kür 1991: 154)

² Dergi koleksiyonları Ankara Milli Kütüphane’de 1956 SB 219, İstanbul Atatürk Kitaplığı’nda O.224, Erzurum Seyfeddin Özege Kütüphanesi’nde 213 ve Hakkı Tanık Us Kütüphanesi’nde 78 numara ile kayıtlı bulunmaktadır.

“*Sadi adlı biri, çocuk şiirleri yazmaya meraklı. Bu sayıda da denemiş... Çocuk şiiri yazmanın çok zor olduğunu Sadi Beye söyleyen olmuyor herhalde*” (Kür 1991: 155)

gibi şahsî kanaatlere ağırlık verilmiştir. (1991: 138-167) Öztürk Emiroğlu (1992: 105-120), Çocuklara Rehber dergisinin 163 sayısına ulaşmıştır. Genel çizgileriyle dergiyi tanıtarak bazı yazı örneklerini değerlendirmiştir. Derginin resim kullanmadığına ve çocuk dergileri içinde ilk çocuk tiyatrosu yayınlayan dergi olduğuna dikkat çekilmiştir.

H.1316/1898-1899 tarihli “Selânik Maarif Salnâmesi”nde (1316: 1071) o yıl içerisinde şehirde yayınlanan gazetelerin isimleri tespit edilirken, Çocuklara Rehber dergisinin de ismi tabloda verilmiştir.

Sınırlı da olsa dergi çevresi hakkında bilgi veren bir diğer isim Ali Ulvi [Elöve]’dir. Ali Ulvi, derginin kardeşi Necip Necati idaresinde çıktığını belirtmektedir. (1957: 174) Fakat dergi künyesinde ve sayfalarında bu bilgiyi doğrulayacak bir açıklama bulunmamaktadır. Aynı noktada ilginç bir iddia daha ortaya atılmıştır. O yıllarda Askeri Rüşdiye öğrencisi olan Mustafa Kemal Atatürk’ün dergide çıkan matematik sorularını cevapladığı ve dergide isminin çıktığı ifade edilmiştir. Ancak hem konuyu araştıran Cüneyd Okay’ın tespitleri, hem de dergide geçen Mustafa Kemal isminin yayınlanış tarihi (22 Mayıs 1313/1897) ile Atatürk’ün öğrencilik dönemleri birbirine uymamaktadır. (Balci 2002: 15-16)

Yayın süresi ile 1928 öncesinde önemli bir yeri olan Çocuklara Rehber, çocuk edebiyatı sahasında ilk özgün örneklerle de yer vermesiyle öne çıkar. Dergi, 10 Nisan 1313/1897- Haziran 1313/1900 yılları arasında Muallim Ahmed Midhat³ tarafından Selânik’te, toplam 166 sayı yayın-

³ Derginin sahibi Ahmed Midhat hakkında edebiyat kaynaklarında bilgiye rastlamadık. Çocuklara Rehber dergisinde yapılan duyurulardan tespit edebildiğimiz kadarıyla, yazarın, Rehber-i Hesab isimli bir matematik kitabı vardır. Türkiye Basmaları Toplu Kataloğu’nda eserin sadece ikinci cildinin Erzurum Seyfeddin Özege Kütüphanesinde bulunduğu şu kayıtlarla verilmiştir: “Ahmed Midhat, Muallim: Rehber-i Hesab.2 defter. Selânik 1315 (1899), Osmanlı Matbaası, 20 s. 25 Ata. Ü. K. 11436; S.Ö. IV/16601” (s.241) Toplam 5 cilt olan eserin kapağında, “Osmanlı Kütüphanesi/ Aded 2/ Rehber-i Hesab/ İkinci Defter/ Mürettibî: Muallim Ahmed Midhat/ Maarif Nezâret-i Celîlesinin 17 Cemâziyelevvel 312 tarih ve 667 numaralı ruhsat-ı resmîyesini hâizdir/ Selânik/ (Osmanlı Matbaası) Aziz Midhat ve Şürekası/ 1315” bilgileri bulunmaktadır. İbtidâîye düzeyinde bir matematik çalışması defteri olarak düzenlenen eser, toplama işleminin anlatıldığı konularla başlamaktadır. Bu eserde ve derginin üçüncü yılında dergi ile birlikte verilmeye başlanılan renkli kapaklarda, Ahmed Midhat için “muallim” sıfatı kullanılırken, h.1316/1898-1899 tarihli Selânik Maarif Salnâmesi’nde Çocuklara Rehber dergisinin yayınlanışı için düşünülen kayıta “kitapçı” sıfatı yer alır. Yine aynı salnâmede şehirdeki matbaaların isimleri verilirken Osmanlı Matbaası’nın Sabri Paşa Caddesinde bulunduğu, imtiyaz sahibinin Ahmed Midhat olduğu, taş ve hurûfât baskısı yapıldığı, Türkçe, Fransızca ve Yahudice eserler basıldığı ve 1313 tarihinde kurulduğu yolunda bilgiler aktarılmıştır. (s.1074)

lanmıştır. İlk sayıda başlığın yanında dergi künyesi ile ilgili olarak şu bilgiler verilir: “*Çocuklara Rehber 1314/ Mahall-i İdâresi Hükümet Caddesinde [Ali Neş’et Kütüphanesidir]/ Sâhib-i İmtiyâz ve Müdürü ‘Ahmed Midhat’/ Umûr-ı İdâre ve Tahrîriyesi İçin Kütüphaneye Müracaat Olunur/ Bedel-i İştirâsı Bir Seneliği Selânik İçin 20 Altı Aylığı 12 Sâir Mahaller İçin Bir Seneliği 30 Altı Aylığı 17 Kuruştur/ Nüshası 20 Paradır/ Etfâl-i Zükûr ve İnâsın Tehzîb-i Ahlâk ve Tevsi’-i Ma’lûmâtına Hâdim Haftalık Risâledir/ Numara 1/ Birinci Sene/ 20 Zilkade 1314/ Perşembe/ 10 Nisan 1313” (Nr.I/1, s.1)⁴*

Derginin basım yeri son sayfada “{Osmanlı Matbaası} Aziz Midhat ve Şürekâsı” ibaresiyle belirtilir. Derginin sahibi Ahmed Midhat’a ait olan Osmanlı Matbaası, bir tarihten sonra Osmanlı-Asır Matbaası’na dönüşmüş ve derginin arka sayfalarında bu şekilde yer almıştır. İlerleyen sayılarda idare merkezi de değişmiştir: “İdârehânemiz Osmanlı Asır Matbaasında {9} numaralı daireye naklolunmuştur. Gazeteye aid bilcümle muâmelât için buraya müracaat edilmek lâzım gelir.” (Nr.II/34, s.8)

Çocuklara Rehber’in çıkışıyla ilgili olarak bir de tarih düşülmüştür: “Risâlemizin bidâyet-i intişârı hakkında Dersaadet’te vükelâ-yı deâviden izzetü Osman Nuri efendi lütfen âtideki târih-i cevheri tanzîm ve ihdâ buyurmuşlardır:

Tevfik-i Hudâ rehber-i sıbyân ola Nûri” (Nr.I/4, s.7)

Mısra öncesinde kullanılan ifadelerde geçen “târih-i cevher” tamamlamasından, sadece noktalı harflerin kullanılarak tarih düşürüldüğü anlaşılmaktadır. Bu mısradaki harfler:

ت و ف ی ق خ د ا ر ب ص ب ی ا ن ا و ل ه ن و ر ی

Noktalı harflerin ebced hesabıyla toplanması neticesinde hicrî 1314 tarihi elde edilmektedir.

Dergi künyesi ile ilgili olarak verilen bu bilgiler, hemen her sayıda bazı küçük değişiklikler dışında korunmuştur. Birinci yılın 24. sayısından itibaren abone bedeli ile ilgili kısma “*mecidiye on dokuz kuruş hesabıyla*” ifadesi eklenmiştir. Aynı yıl 44. sayıdan itibaren derginin basılış yeri olarak “Osmanlı ve Asır Matbaaları Şirketi” kaydı geçer. Selânik merkezli Çocuklara Rehber’in şehir dışı temsilcilikleri olarak, birinci yılın 24. sayısından itibaren 38. sayfaya kadar Edirne’de Merih Kütüp-

⁴ Dergi sayıları her yıl yeniden 1’den başlamak üzere numaralandığı için, dergi içerisinden yaptığımız alıntıların hangi yıla ait olduğu Romen rakamları ile verilmiştir. Örneğin: Nr.I/1 (Birinci yıl birinci sayı)

hânesi, 41. sayıdan itibaren 44. sayıya kadar İstanbul'da Rauf Bey Kütüphânesi gösterilmiştir.

Çocuklara Rehber dergisinin yayın iznini gösteren belge, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı'nda İradeler Tasnifi/ İrâde-i Dâhiliye'de 2868 sıra no, 1455 genel no, 8 hususi no, 4 aded ile 3 ve 4 vesika numaraları ve 4 C. 1314 tarihi ile şu şekilde tespit edilmiştir: “*Selânik'de çocuklara mahsus olarak haftada bir kere neşr olunmak üzere Çocuklara Rehber namıyla bir gazetenin neşrine ruhsat i'tâsı hakkında*”

Osmanlı arşivlerinde bulunan kayıtlardan, derginin imtiyazının Selânik'te kitapçılık yapan ve matbaa sahibi olan Muallim Ahmed Midhat'a 23 Temmuz 1896 tarihli başvurusundan yaklaşık dört ay sonra 10 Kasım 1896 tarihinde verildiği anlaşılmaktadır. (Karakışla 2000: 24-27) İzin verilme sürecinde Muallim Ahmed Midhat hakkında gerekli araştırmalar yapılmış ve II. Abdülhamit döneminin doğal bir sonucu olarak derginin uyması gereken şartlar izin belgelerinde ifade edilmiştir. Dergi, “*Matbûât Nizamnâmesi*”ne tabi olacaktır. Derginin, “*Selânik vilâyeti tarafından kontrol edilmek; din, siyaset ve genel ahlâk açısından uygunsuz yazılar yayınlamamak; eleştiri, şahsi yazılar ve anlamı açık olmayan yazılarla, edebe uygun olmayan yazılara yer vermemek; mekteb talebelerinin gönderecekleri mektupları ve yazıları yayımlamamak; sansür memurları tarafından yayımlanması sakıncalı görülen yazılar hakkında bilgi vermemek ve fikir yürütmemek; yayımlanacak olan yazılardan sansür tarafından çıkarılacak olan bölümlere üç nokta koymamak; sansür tarafından çıkarılan yazıların yerlerini beyaz yayımlamamak*” (Karakışla 2000: 25-26) şartlarına uyması gerektiğini belirtir.⁵

⁵ *Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki*

Selânik'de çocuklara mahsûs olarak haftada bir kere neşr olunmak ve edebiyâtdan bâhis olmak üzere “Çocuklara Rehber” namıyla bir gazetenin neşrine ruhsat i'tâsı kitâbçı Ahmed Midhat Efendi tarafından istid'â olunduğu ve mümâileyhin evsâf-ı matlûbeyi hâiz olub ale'l-usûl kendisinden sened alınarak hıfz edildiği Selânik vilâyet-i celîlesinden iş'âr olunmasına mebnî istifsâr-ı mumâeleyi hâvî Matbû'ât-ı Dâhiliye Müdüriyeti'nden verilen müzekkerenin leffiyile Dâhiliye Nezâret-i Celîlesi'nden me'bûs tezkerenin irsâl kılıldığı beyân-ı âlisiyle icâbının icrâ ve inbâsını emr-i şerefvârid olan 19 Ağustos sene 312 [31 Ağustos 1896] tarih ve yüz doksan dört numarolu tezkere-i sâmiye-i cenâb-ı sâdâret-penâhileri encümen-i teftiş ve muâyeneye lede'l-havâle mezkûr gazete münhasıran fûnün ve edebiyâtdan bâhis ve sâr gazeteler hakkında mer'î olan usûl-ı muâmelâta ve Matbû'ât Nizamnâmesi ahkâmına tâbi' olmak ve kable't-tab' muâyene edilerek diyânet ve siyâset ve âdâb-ı umûmiyeye cihetiyle kelimât ve fikarât-ı gayr-ı lâyık ve tenkîdât ve şahsiyât ve manâsı mübhem her nev'i fikrât ve makâlât ve ihâmlı makâlât ve mekâtib şâkirânı ve nisvânı tarafından gönderilen her nev'i varaka ve makâlât derc olunmamak ve muâyene me'mûru tarafından tayy ü ihrâc olunan mevâdd hakkında i'tâ-yı ma'lûmât ve beyân-ı mütâlaât edilmemek ve ihrâc olunan fıkralara nokta konulmamak veyâhüd

Çocuklara Rehber dergisinin Osmanlı yönetimince gazete kabul edilerek “Matbûât Nizamnâmesi”ne tâbi tutulması anlayışına paralel olarak, künyesinde “haftalık risâle” ibaresi bulunmasına rağmen sayfalarında, çoğunlukla “gazete” kelimesi kullanılmıştır.

İkinci hamur kağıda basılan Çocuklara Rehber; ilk ve ikinci yıllarda 52, üçüncü yılda 50 ve son yılda 12 olmak üzere, toplam 166 sayı yayınlanır. Haftalık olarak yayımlanan dergide her nüsha sekiz sayfa ve iki sütun halinde düzenlenmiştir. Sayılar her yıl yeniden 1’den başlamak üzere numaralanır. Hemen her sayıda bulunan manzûmeler genellikle ilk sayfaya; okurlara yönelik duyurular ve haberler son sayfaya yerleştirilmiştir. Derginin üçüncü yıl kapaklarında mavi, yeşil vb. renkli kağıtlar da kullanılmıştır. Harf puntoları dipnotlarda ve uzun manzumelerde küçülse de çoğunlukla çocuklara uygun punto ve satır aralığı kullanılmıştır. Dergi boyutları çocukların kolayca kullanabileceği 20*27 cm. ölçülerindedir. Üçüncü yıl kapaklarında bazı motiflere yer verilse de dergide fotoğraf ve resim kullanılmamıştır.

Tanınmış yazar ve şairlerden Emine Semiye [Yularkıran], Ali Ulvi [Elöve], İsmail Safa, Selânikli Tefvik, Recâizâde Mahmut Ekrem ve Mahmut Fuad’ın dergide birkaç yazısı görülür. Derginin asıl yazar kadrosunu öğretmen kökenli isimler oluşturur. Dergi sayfalarında, en çok Sa’dî’nin ismi görülür. 67’si manzume, 10’u “letâif” olmak üzere farklı yazılar ve hazırladığı bilmecelerle toplam 121 sayıda imzası görülür. Hüseyin Muhiddin, bilmece ve sorularla birlikte 8’i güzel sözler, 6’sı “Bir Merkebin Sergüzeşti” hikâyesinin tefrikası olmak üzere 68 sayıda; H[a]. A[yın]., 20’si “Küçük Bir Devr-i Alem” üst başlıklı gezi tefrikası, 7’si “Zâhire Aldanmayınız” isimli oyunun tefrikası olmak üzere 39 sayıda; Doktor Cemil Hâverî, 25’i “Çocuklar Hıfzû’s-sıhhası” tefrikası olmak üzere 36 sayıda; Necip Vecdi (N.V.; N. Vecdi) 24’ü manzume olmak üzere 25 sayıda; Edhem İsmail, fenle ilgili yazılarıyla 16 sayıda; A[yın].

---

beyâz çıkarılmamak üzere ihdâs ve neşri makrûn-ı müsâade-i hazret-i hilâfet-penâhî olduğu halde mezkûr gazetenin te’sisinde encümençe dahi bir mahzûr görülmediği ve ancak ulûm ve fînûndan bâhis olmakla beraber gazete ünvânı tahtında neşr olunacağına ve Dersâdet’de emsâli gazetelerin encümençe muâyene olunub Matbû’ât-ı Dâhiliye-i İdâre-i behiyyesinden tedkik olunmakta bulunduğu nazarân mezkûr gazetenin dahi mektûbî-i vilâyet tarafından muâyenesi icâb edeceği husûslarının cevâben arz ü iş’ârî ifâde olunmağın ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü’l-emrindir. fî 22 Rebîyyülahir sene 1314 ve fî 19 Eylül sene 1312 [1 Ekim 1896].

*Maârif-i Umûmiye Nâzırı
Zühdü*

(Başbakanlık Osmanlı Arşivi, İrâdeler Tasnifi, İrâde-i Dâhiliye, Sıra No: 2868, Genel No: 1455, Husûsî No:8, Aded:4, Vesika:3)” (Karakışla 2000: 26-27)

Şevki (Osman Şevki), 5'i "Hitâbet Dersleri", 5'i manzume olmak üzere 15 sayıda; Ali Galip biri "Şuûn-ı Mekâtib", diğerleri "Akvâl-i Hikemiyye" sütununda olmak üzere 10 sayıda yazılarıyla görülür. Ahmed Midhat, "şuûn-ı mekâtib"le 47 sayıda; Ali Saib, "Şâkirdâna Coğrafya Hediyesi" yazı dizisiyle 22 sayıda; Ohannes Efendi, ekonomi üzerine "Telhîs-i Mebâdî-i İlm-i Servet" başlıklı tefrikasıyla 14 sayıda yer almıştır. Yazı sayıları oldukça fazla olan bu isimler dışında çoğunluğu öğretmen ve öğrenci olan birçok ismin de yazıları görülür. İmzasız çıkan yazıların adedi de oldukça fazladır. (Balcı 2002: 39-44)

3.Yayın İlkesi Olarak Eğlendirerek Eğitimcinin Benimsenmesi

Çocuklara Rehber dergisinin yayın ilkelerini, derginin her yılın ilk sayısında yapılan değerlendirme yazılarından anlamak mümkündür. Derginin yayın hayatına atılışı münasebetiyle yayınlanan ilk sayıda, "Mesleğimiz" (Nr.I/1, s.1-2) başlıklı yazıyla hedefler ilan edilir. Girişte bir çocuk dergisi için ağır sayılabilecek cümlelerle, maarif emrinde olduğu ifade edilmiş ve padişaha şükranlar sunulmuştur.

"Sevgili kar'iler" hitabıyla devam eden yazıya göre, Çocuklara Rehber'de eğlence ve fayda birlikte düşünülecektir. Dergi, bu konuda rehber olma görevini gönüllü olarak üstlenmektedir: "*Riyâzet-i bedeniyeye aid oyunlardan, nâfi' eğlencelerden sizi men edecek değiliz; bilakis onları tervîc edeceğiz. Şu kadar ki vaktinizi hüsn-i isti'mâl etmeyi, dâima fâideli eğlenceler bulmayı bilemezseniz, biz bu hususta size rehberlik edeceğiz. Risâlemize 'Çocuklara Rehber' nâmını bunun için verdik.*" (s.1)

Çocuklar, dergide hem bilgiyi hem de eğlenceli oyunları bulacaktır: "*Derslerinizin hitâmında hikâye gibi, manzûme gibi latîf fıkralar, âhenkli sözler, okumak veya dinlemek, hoş bir tarz-ı ifâde ile merakınızı mûcib olan şeyleri işitip öğrenmek tatlı bir eğlence yerine geçmez mi? İşte (Rehber)imizin mü'talaasından istifâde olunacak hazda budur.*" (s.1-2)

Bu ilk yazıda, Çocuklara Rehber'de ahlâki-fennî hikâyeler, sergüzeştler, seyahatnâmeler, fıkralar, bilmeceler ve okullara ait haberlere yer verileceği belirtilmekte ve böylece ulaşılabilecek hedef ortaya konulmaktadır. Dergi eğlenceli ve faydalı olma kriterleri doğrultusunda yayın yapacaktır: "*Bu sûretle eğlendire eğlendire ahlâkınızın tezhîbine, ma'lûmâtınızın tevsi'ine, idrâk ü isti'dâdınızın küşâyışine hizmet edeceğiz.*" (s.2)

Belirlenen amaçlara uygun olursa, öğrencilerin gönderecekleri yazılara da dergi sayfalarında yer verileceği duyurulur. İlerleyen sayılarda da okurlardan gelen yazıların değerlendirilmesi yapılırken, okurlara, fay-

dalı konulara değinmeleri, moral bozucu konuları işlememeleri gibi tavsiyelerde bulunulmuştur.

Çocuklara Rehber, bir çocuk dergisi olmanın bilinciyle dil konusunda belirli bir hassasiyet göstermekte ve anlaşılabilirliği ön plana çıkarmaktadır. Anlatım ve dilde sadelikten yana olduklarını okurlara verilen cevaplardaki bazı örneklerden anlamak mümkündür:

“*Mekteb-i Terakki Rüşdî üçüncü sene talebesinden Pertev Efendi- Tasavvur ve tasvîrdeki muvaffakiyetiniz şâyân-ı tebrikdir İsti'dâdınızı daha ziyâde inbisâta getirmek için devam u gayret ediniz. Bir de daha açık yazmayı i'tiyada çalışınız.*” (Nr.I/7, s.8)

“*Şu kadar ki ba'de-mâ daha açık bir ifade ile yazmanızı ricâ ederiz.*” (Nr.I/28, s.8)

“*Edirne'de Bürhân-ı Terakki Mektebi müdürü mekremetli efendi –Gazetemiz mündericâtının açık ve sâde bir ifade ile yazılması mesleğimiz, matlubumuz iktizâsındandır. Şu kadar ki yazdığımız makalelerde ibtidâiyeden idâdiye kadar bi'l-umûm şâkirdânı nazar-ı dikkate alıyoruz. Binâaleyh bunların derecât-ı muhtelifede olması tabiidir. Bir de sırf Türkçe de tamamıyla mukabilleri olmayan, olsa da isti'mâl edilmeyen ta'bîrât-ı mahsûsa bi't-tabi değiştirilemez. Bununla beraber madem ki ibtidâi ve tâli şâkirdân ekseriyeti teşkil ediyor, mümkün mertebe açık yazmaya çalışacağız. Gazetemiz hakkında dâima teveccüh-i âlilerine intizâr eyler.*” (Nr.II/14, s.8)

“*Manastır İdâdî-i Mülkîsi talebesinden H. Basri efendi –Ma'lumdur ki bugünkü lisanımız sırf Türkçe değil Osmanlıcadır; binâaleyh kelimât-ı Arabiye ve Farîsiyeden büsbütün fâriğ olamayız. İmlâ yerine (yazak), taklîd yerine (yansılama) gibi köhne ve metrûk kelimeleri bugün de kabul ve isti'mâl etmekle lisânımızı ıslah etmiş olmayız Ancak lisân-ı Osmânî için mükemmel bir sarfa, bir lügate, muayyen bir imlâyâ muktacız.*” (Nr.II/23, s.8)

Aynı hassasiyetin ders kitapları için de önemli olduğu “*Şuûn-ı Mekâtib*” (Nr.I/46, s.6-7) başlıklı yazıda açıklanır:

“*Her ne kadar 'Osmanlıca' mütekellim isek de avâm-ı nâsımız bilhassa köylülerimiz arasında hemen sırf Türkçe tekellüm edenler pek çok olduğundan hiç olmazsa mekteb kitaplarının bu yolda yazılmış olmasında ne kadar muhassenât olacağını hepimiz anlar, cümlemiz takdîr ederiz; çünkü muallim efendiler çok defa bir tarih veya hesap kitabında olan ta'bîriyeti tercüme edip ma'nasını anlatmakta izâa-i evkâta mecbur olduğunu siz de görüyorsunuz. Bu gibi dersleri yalnız mütâlaa ederken 'lügat' kitabına müracaat ettiğiniz böyle bir kitabınız yok ise dersi öğrenmemiş kaldığınız vâki olduğunu biliriz, işte Sa'dî Efendi bu mahzuru*

def' etmek için çok çalışıyor. Şimdilik bu yolda yazdığı âsârdan bir mükemmel 'Tarîh-i Osmânî'sinin yakında neşri ma'muldur.'

Derginin ilerleyen yıllarının da ilk sayılarında benzer içerikli yazılar yayınlanmıştır: "İkinci Senemiz" (Nr.II/1, s.1-2), "Kâri'în ü Kâriât-ı Rehber- Üçüncü Senemiz" (Nr.III/1, s.1-2) ve "Kâri'în ü Kâriât-ı Rehber- Dördüncü Sene" (Nr.IV/1, s.1-2). Bu yazılarda, bir önceki yılın dergi açısından genel değerlendirmesi yapılmakta; çocukları eğlendirerek bilgi sahibi etme ve ahlâki gelişimlerine uygun eserler verme yönündeki hedeften vazgeçilmediği ifade edilmektedir.

Çocuklara Rehber'in en belirgin özelliği eğitim dünyasıyla iç içe oluşudur. Bunda, derginin imtiyaz sahibi Ahmed Midhat'ın "mualim" sıfatının payı belirgindir. Her yıl yapılan değerlendirmede, Ahmed Midhat'ın okullarla ilgili bilgilendirmelerine yer verilir. Onun, eğitim dünyası ile yakın ilgisi, dönemin Maarif Nazırı Zühdü Paşa ile yapılan görüşmeden de anlaşılmaktadır. Derginin ikinci yılında yayınlanan "Tahdîs-i Ni'met" (Nr.II/48, s.1) isimli yazıda, Paşa'nın maarif yolunda yaptıklarının yanı sıra dergiyi öven sözleri de aktarılmakta ve kendisine teşekkür edilmektedir.

Okurları ile sürekli bir bağlantıyı hedefleyen dergi, aboneliği teşvik etmekte ve ödüllü bilmece de yayınlamaktadır. Mümkün olduğu kadar okurlardan gelen her mektup dergi sayfalarında değerlendirilir. Haberleşme sütunu olarak "Açık Muhâbere", "Muhâbere-i Aleniyye" ve "Muhâberât-ı Aleniyye" başlıkları kullanılmıştır. Okuyuculardan gelen yazıların değerlendirmeleri, duyuru ve haberler bu sütunlar aracılığıyla okura iletilir.

Dergi sayfalarındaki tanıtım nitelikli duyurular da eğitimcilik ilkesi paralelinde genellikle eğitimle ilgilidir. Tanıtımlarda çoğunlukla yardımcı ders kitapları vardır. (Balcı 2002: 37-39)

3.1.Bilgilendirme

Çocuklara Rehber, sayfalarında yer bulan yazılarla, hem eğitim hem de öğretim amacını bir arada yürütmüştür. Her iki amaca hizmet edecek şekilde birçok edebi türde yazının dergiye taşındığı görülür. Manzûme, roman, hikaye, tiyatro, mektup, monolog, hitâbet, gezi, fıkra, sohbet, makale, vecize türündeki yazılar; çocuklara eğitici yönde mesajlar taşırken, aynı zamanda edebiyat ve okuma zevkinin kazanılmasına da zemin teşkil eder. Hemen her türdeki eserler, üstünkörü değil, belirli bir özen ve dikkatle hazırlanmıştır. Bazı türlerdeki yazılar, uzunlukları sebebiyle tefrika şeklinde yayımlanır.

Belirli bir tür içine sokulmaması da derginin dört yılına yayılan "Mütenevvia", "Şettâ", "Niçin? Çünkü:", "Küçük Ma'lûmât" başlıklı

yazılar; kısa bilgilerle tarih, coğrafya bilgileri ile ilginç ve güncel konularla dünyanın çeşitli bölgelerinden haberleri barındırır. Buradaki ifade tarzı daha çok gazetelerdeki günlük haberleri çağrıştırmaktadır. Sağlık, fen, çeşitli eşyalar, tanınmış insanların hayatlarından örnekler, ekonomi ve güzel sanatlar konularıyla okurların genel kültür bilgilerinin artırılması hedeflenmiştir. Burada özellikle çocukların ilgisini çekecek ayrıntılara dikkat edildiği görülür.

“Ahlâk” üst başlıklı yazılarda öğreticiliğin ahlâki konulara kaydığı görülür. Veciz sözler olarak değerlendirilebilecek “Güzel Sözler”, “Akvâl-i Hikemiyye” ve “Cümel-i Hikemiyye” başlıklı yazılarda özellikle çocuklarda olumlu değerlerin yerleşmesini sağlayacak örneklere yer verilmiştir. Bazı sayılarda, verilen cümlelerin Arapça, Farsça ve Fransızca çevirileri de yayınlanarak okuyucuların yabancı dil eğitimlerine destek olacak örnek metinler kullanılır.

Okuyuculardan gelen farklı türlerdeki yazılar ise “Şâkirdânın Mahsûlât-ı Kalemîyyesi”, “Talebâtımızın Mahsûlât-ı Kalemîyyesinden”, “Tâlib ü Talebâtın Mahsûlât-ı Kalemîyyesinden” başlıkları altında yayımlanır. Dergi tarafından belirlenen yayın ilkeleri doğrultusunda yazılar, takdirlerin belirtilmesi veya yapıcı yöndeki eleştirilerin eklenmesiyle sayfalara taşınmıştır.

Çocuklara Rehber dergisi, belirlediği amaçlar doğrultusunda okurlarının bilgilerinin artırılmasına büyük önem vermiş ve çeşitli konular hakkındaki birçok bilgiyi farklı yazı türleriyle okuyucularına ulaştırmıştır. Kendisini “*eğitimin hizmetinde*” bir yayın organı olarak gören derginin bu faaliyetleri, eğitimin daha çok öğretim boyutuyla ilgilidir. Buradaki temel bilgi başlıklarını eğitim dünyası, coğrafya, hayvanlar, bitkiler, eşyalar ve çeşitli araçlar, sağlık, ekonomi, pratik bilgiler, güncel haberler olarak gruplandırabiliriz.

Eğitim ve eğitim dünyasını konu edinen yazılar, “şuûn-ı mekâtib” başlıklı sütunda görülür. Derginin sahibi Muallim Ahmed Midhat’ın yazıları da bu bölümdedir. Burada, Muallim Ahmed Midhat’ın Selânik’te ve çevre yerleşim birimlerinde yaptığı okul gezileri ile bunların tanıtımları önemli bir yer tutar. Dönemin Selânik’teki iki popüler okulu olan Mekteb-i Terakki ve Mekteb-i Feyz-i Sıbyan’ın hemen bütün faaliyetleri hakkında bilgilere rastlamak mümkündür. Bu bölümdeki yazılarda; başarılı öğrencilerin isim listelerinin yayınlanması, okulların sınav tarihleri ve başarı düzeyleri, tevzî-i mükâfât törenleri, okullardaki başarılı öğretmen ve öğrenciler, tayin haberleri, yeni açılan okulların tanıtılması, okullardaki etkinlikler ve geziler, yardımcı ders kitabı tanıtımları ve Muallim Ahmed Midhat’ın özellikle Balkan coğrafyasında çeşitli kentlere yaptığı gezilerle buradaki okulların tanıtımı işlenmiştir.

Eğitim dünyası ile kurulan yakın bağın en yoğun hissedildiği bölüm olan bu yazılar, sadece bilgi verme düzeyinde kalmamıştır. Dergi yönetiminin eğitim-öğretim hakkındaki görüş ve fikirlerini de “şuûn-ı mekâtib” sütununda yapılan değerlendirmelerden anlamak mümkündür.

Feyz-i Sıbyân Mektebi’nde düzenlenen “tevzi’-i mükâfât” töreninde okul idaresi tarafından verilen ödüllerin, öğrenciler için teşvik edici olduğu tespiti yapılmıştır. Bu tespit, eğitimde ödüllendirmenin olumlu rolünü öne çıkarmaya yöneliktir: *“Mektebin şâkirdânı teşvik için birkaç seneden beri ittihâz eylediği müzâyede-i mükâfât usûlü herkes tarafından takdîr olunacak mükemmel bir usûl-i teşviktir: Hamiyetperver encümen heyeti tarafından alınan nefis ve kıymetdâr hediyeler birer birer meydân-ı müzâyedeye çıkarılıyor. Şâkirdân bir sene zarfında biriktirmiş oldukları servet-i mesâileriyle; semere-i hüsn-i ahlâk ve gayretleri olarak edindikleri mükâfât sermayesiyle bunları arttırıyor, bu hediyelere nakdine-i mükâfatlarıyla kesb-i istihkâk eyliyorlar.”* (-, Nr.II/45, s.7-8)

Gevgili’de bulunan Sırp Mektebi’ndeki aktif öğretmen portresi ile ezbercilikten uzak durmaya çalışan bir diğer öğretmenin başarısı; dergide öğretmenlere verilen mesajlardan birkaçıdır: *“Bu mektebde gördüğüm bir usûl nazar-ı dikkatimi celbetti: Talebeye mütenevvi âlât i’ mâl ettiriyorlar. Küçük erkek çocuklara türlü türlü el işleri yaptırıyorlar; ki bu usûl Avusturya mekteplerinde mevki’-i icrâya konulmuş bugün en ziyade İsveç ve Norveç mekteplerinde icrâ edilmekte bulunmuştur.”* (-, Nr.II/43, s.7-8)

“Bu zât mektebinde büyük bir muvaffakiyet gösteriyor. Talebede ezberciliği katiyem men etmiş, derslerini çocuk lisânıyla anlatıp belletiyor, yine kendi lisanlarıyla ders alıyor.” (Ahmed Midhat, Nr.II/3, s.7)

Günümüzdeki Türkçe derslerinin karşılığı olan “Lisân-ı Osmânî” derslerine özel bir önemin verildiği gözden kaçmaz. Azınlık okullarında bu dersi başarıyla işleyen bir öğretmen övülür. (Nr.I/16, s.7) Bu okullarda takdir edilen konuların başında, öğrencilere Türkçe’yi düzgün konuşacak kadar nitelikli bir eğitim verilmesi yer alır. Bu konudaki başarılar kadar eksikliklere de değinilir. Köprülü Bulgar Mektebi’nde “Lisân-ı Osmânî” dersinin gereğine uygun işlenmeyişi “nazar-ı teessüfle” görülünce iyi yetişmiş öğretmenlere bir kez daha dikkat çekilir: *“Muallimi henüz Türkçe tekellüme muktedir olmadığı cihetle şâkirdân bi’t-tabî derslerinden istifâde edemiyorlar. Bu ders; lisânımıza vâkıf bir muallim, en iyisi bir Türk muallime tevdi edilirse muvaffakiyet şüphesizdir.”* (Ahmed Midhat, Nr.II/6, s.5)

Öğretmenlerin tayin haberleri, eğiticiliği, çalışkanlığı gibi tanıtıcı bilgileri yine bu sütunlarda okuruz. Bir öğretmenin çocuklara yaklaşımı ve ezberciliği engelleyişi övülmüştür: *“Bu zât mektebinde büyük bir mu-*

vaffakiyet gösteriyor. Talebede ezberciliği katiyem men etmiş, derslerini çocuk lisânıyla anlatıp belletiyor, yine kendi lisanlarıyla ders alıyor.” (Ahmed Midhat, Nr.II/3, s.7)

Başarılı bir öğretmenin görevinden alınarak yerine “*usûl-i cedîde-i tadrîse gayr-ı vâkıf*” birinin getirilmesi eleştirilmiştir: “*Bu hâle tees-süf etmemek elden gelmez.”* (Ahmed Midhat, Nr.IV/8, s.5)

Sağlık hakkında verilen bilgiler özellikle Doktor Cemil Hâverî tarafından hazırlanan uzun soluklu “Çocuklar Hıfzû’s-sıhhası” tefrikasıyla verilir. Oldukça ayrıntılı sağlık bilgilerinin aktarıldığı bu tefrikada, sohbet havasında kaleme alınmış ve hikayeleştirilmiş olaylarla koruyucu tip bilgileri, fazla yemeğin ve sigaranın zararları; kolera, kızıl, kızamık hastalıkları; sağlıklı bir vücut için gerekli olan spor, düzenli uyku gibi alışkanlıklar, vücudun yapısı, temizlik gibi başlıklar işlenir.

Farklı başlıklar altındaki yazılarda da sağlıkla ilgili tavsiyelerde bulunulmuştur. “Mektepli Ferid” başlıklı “sıhhî roman”da sağlık ile ilgili kazanılan bilgilerin hem birey hem de toplum için faydalı olduğu fikri çocuklara kazandırılmaya çalışılır: “*Bu ilme vâkıf olanlar, sırası geldikçe, nesâyih ü âsâr-ı fî’liye ile halka menfa’at-bahş olurlar. Ehemmiyet-i azîme ile telakkisi mefrûz olan sıhhate hizmetle büyük iyiliklerde bulunabilirler.”* (-, Nr.I/7, s.5)

“*İşte okunulan şeyleri, alınan ma’lûmâtı hâfızaya nakşetmek, bunları hârice tatbik ile hem fevâid-i şahsiyyemizi te’mîn, hem de vezâif-i insâniyyemizi ifâya muvaffak olmak sûretiyle müstefid olmaya çalışmalıyız.”* (-, Nr.I/16, s.7)

Günümüz okullarında ders olarak okutulan sağlık bilgilerinin dönemin müfredatında bulunmayışı da “Hıfzû’s-sıhhat” üst başlıklı yazıyla eleştirilir: “*İşte zükûr ve inâs bi’l-cümle mekâtibimizin şiddetle muhtac bulunduğu bir ders ki lüzûm-ı tadrîsi henüz lâyıkıyla anlaşılamamış ekser mekâtib programlarına idhâl olunmamıştır. Hıfzû’s-sıhhat terbiye-i bedeniyeye hizmet etmekle beraber terbiye-i ma’nevîyeyi ta’lime vesâtata eder.”* (-, Nr.III/45, s.1)

Coğrafya ile ilgili olarak verilen bilgilerin büyük bir kısmı fizikî ve beşerî coğrafya bilgileridir. Fizikî coğrafya konuları içerisine giren coğrafi terimler, yeryüzü şekilleri ve hareketleri, gökyüzü, madenler vb. konular ile kıtalar, şehirler, buralara yapılan geziler sonucunda ulaşılan veriler ve şehirlerdeki sosyal hayat konularını kapsayan beşerî coğrafyanın ürünleri ayrıntılı şekliyle işlenir. Bu bölümde değerlendirebileceğimiz en uzun soluklu tefrika Ali Sâib’in hazırladığı ve 24 sayı devam eden “Şâkirdâna Coğrafya Hediyesi”dir. Osmanlı ülkesi ve idari yönetimi ile ilgili ayrıntılı coğrafya bilgileri de özellikle bu tefrikada verilir. Burada,

konuların kavratılması için teknik olarak soru-cevap şeklinde düzenlenmiş metinler kullanılmıştır. Kutuplar ve Afrika hakkındaki bilgilerin önemli bir bölümü “Afrika Seyahatleri” ve “Kutba Seyahat” başlıklı tefrikalarda verilmiştir.

Bu bölümde değerlendirebileceğimiz yazılarda öğretici tarzın belirginliği hemen göze çarpar. Amacın bilgi vermek olduğu açıkça belirtilir: “*Sizin için yalnız vereceğimiz ma'lûmâtı dikkatle okumak, bir de mektebde aldığınız coğrafya ve pek az da tarih derslerini iyice hatırlayarak zihinlerinizi hazırlamaktan başka güçlük yoktur. Temin ederiz ki o halde alacağınız ma'lûmât zahmetinize ziyâdesiyle değecektir.*” (-, Nr.I/18,s.4-6)

Bilgi veren yazıların önemli bir bölümünü hayvanlar alemi ile ilgili konular oluşturur. Evcil ve vahşi pek çok hayvanın özellikleri, öncelikle çocukların ilgisini çekebilecek ilginç nitelikleriyle verilmiştir. Farklı başlıklar altında hazırlanan bu yazılarla çocuktaki hayvan sevgisi kavramı da oluşturulmaya çalışılır. Hayvanlar gibi ilginç yönleri ön plana çıkarılarak işlenen bir diğer konu başlığı da bitkilerdir. Pek çok ağaç ve bitki türünün tanıttığı yazılarla çocuklarda tabiat bilimlerine olan merak uyandırılmaya çalışılır. Kısa bilgilerin verildiği “mütenevvia”, “şettâ” ve “küçük ma'lûmât” bölümlerinde bu konular sıkça işlenir.

“İlm-i Eşya” başlığıyla yayımlanan yazılar ise insanların gündelik hayatlarında sıkça kullandıkları gıda maddeleri, giysiler, eşyalar ve yeni keşifler hakkında açıklamalar yapılır. Burada işlenen, eşyanın tarihi ve oluşturulma sürecidir.

Haftalık bir süreli yayın olan Çocuklara Rehber, okuyucuları için, güncel olayları takip etme ve bunları aktarmayı da görevlerinden biri sayar. Gazete yoğunluğunda olmasa da dünyanın ve Osmanlı ülkesinin birçok noktası ve Selanik çevresinden ilginçlikleri öne çıkarılan haberler verilir. Birçok konu başlığını bünyesinde barındıran “mütenevvia”, “şettâ” ve “küçük ma'lûmât” üst başlıklı yazılar bu konuların da yoğun olarak görüldüğü bölümlerdir. Bu haberlerde bile daha ayrıntılı bilgi verme niteliği korunur. Örneğin Marsilya'daki farelerle yapılan mücadele anlatılırken farelerin verdikleri zararlar üzerinde de durulmuştur: “*Malumdur ki veba mikroplarının sûret-i sirâyeti hakkında âhiren icrâ kılınan tedkikât-ı fenniye bu mikropların en ziyâde fareler vâsıtasıyla bir mahalden mahhall-i âhire intikâl eyledikleri tahakkuk eylemiş idi.*” (-, Nr.IV/8, s.7)

Ev işleri, okul malzemeleri, pratik ilk yardım bilgileri, hava tahmini gibi birçok farklı alandan günlük hayatı kolaylaştıracak kısa pratik bilgiler de yoğunlukla bu bölümde verilir. Bu bölümler kısa yazılar şek-

linde düzenlenmiştir. Bir örnek: “*Eski Cevizlere Tâze Hâli ve Lezzeti Vermek*

Eski cevizleri bir kaba koyup üzerine sıcak ve tuzlu su dökmeli, soğuyup çıkarılınca taze ceviz hâl ve lezzetine girer.” (-, Nr.II/19, s.6)

Yazı sayıları diğer başlıklar kadar olmasa da ekonomi, keşif ve icatlar, güzel sanatlar, bilim, tanınmış isimlerin biyografileri ve farklı konulardaki istatistikler bilgi arttırmaya yönelik kaleme alınmış diğer konulardır.

3.2.Ahlâkî Değerler Kazandırma

Çocuklara Rehber, elbette ki sadece öğretim boyutuyla değerlendirilebilecek bir dergi değildir. Çocukların yetiştirilmesinde öğretim kadar önemli olan eğitim boyutu da gözardı edilmez. Küçük okurların bilgi kazanmaları kadar, doğru ve toplum tarafından kabul gören olumlu değerleri de kazanmaları için çalışıldığı görülür. Hemen her türde kaleme alınmış yazılarda dinî ve ahlâkî değerlerin benimsenmesine yönelik açık telkinlerde bulunulur.

“Ahlâk”, “Güzel Sözler”, “Akvâl-i Hikemiyye” ve “Cümel-i Hikemiyye” sütunları ile manzumeler başta olmak üzere bütün yazı türleri içerisinde benimsenmesi istenen ilke ve değerler ortaya konulur. İnsanların güvenlerini kötüye kullanmama, insan haklarına riayet, iyilikleri örnek almak gerektiği, her işi zamanında yapma, çalışkanlık, namus, kanaatkârlık, vatan sevgisi, sır tutma, daima iyilikten yana olma, fedakârlık, hayvan sevgisi, kötü arkadaşlardan uzak durma, yardımseverlik, Allah inancı, eğitimin önemi, anne-babayı sevme ve sayma, yasalara uyma, terbiye, cömertlik, insanları küçük görmeme gibi akla gelebilecek bütün olumlu değerler metin içlerinde mesaj olarak kullanılır. Bu mesajlar bir olayın içindeki kahramanın ağzından verilebildiği gibi, manzûme, düz yazı veya vecizelerle doğrudan ifade de edilmiştir. Sayıları oldukça önemli bir yekun tutan bu örneklerden birkaçı şu şekildedir:

“Cenâb-ı Hakk’ın verdiği rızka râzı olup kanaatkâr olan kimse geçmiş zamanına müteessif ve mahzûn olmaz.” (Nr.II/11, s.5-6)

“Çocuklukta tahsîl olunan edeb, taştaki nakış gibidir.” (Nr. IV/6, s.5)

“Terbiyesi güzel olan kişinin iyiliği, fenâlığını örter.” (Nr. IV/3, s.5)

“Anaya, babaya itaat ve riâyet mukâbilinde görülen iltifat kadar kalbe kalbe sevinç veren bir şey yoktur.” (Nr. I/8, s.6)

“Zengin olmak hissiyatıyla kendinizi her fertten müstesna bir mahluk addediyorsunuz. Öyle mi? Siz terbiyesiz, ahlâksız, mağrur kızlardan başka bir şey değilsiniz. Fazilet-i zâtiyye servetle hâsıl olmaz. Madem ki fakir de Cenâb-ı hakkın sevimli bir mahlûkudur; niçin, ne hak ile onları tahkîr etmeliyiz? Bu, bir vicdansızlık, büyük bir küstahlıktır. Eğer sizi bu fakir fakat edîb kızcağız âlicânibâne bir sûrette affetmemiş olsaydı şedîden duçar-ı mücâzât olacaktınız. Bilmiyor musunuz ki Müzeyyen size her şeyde; evet, gerek ahlakça ve gerek dersçe tefevvuk eylemiştir.” (H[a]. A[yın], Nr.III/20, s.4)

Çocuklarda olumlu değerlerin yerleşebilmesi için bu niteliklerin sıkça övüldüğü yazılar kadar olumsuz davranışların eleştirisine de dergide yer verilir. Hatalı davranışların eleştirilerek çocuklara yol gösterilmesi gerektiği, yayın hayatının hemen başında “Sû-i İmtisâl” başlıklı yazıyla verilir. Buradaki; “Çocuklar! Akrânının fenâ hareketlerinden örnek aldıkları gibi ba’zân tahsîl ve terbiyeleri yolunda olanlara imtisâl etseler yine bir dereceye kadar zararlarını tazmîn etmiş olurlar.” (-, Nr.I/17, s.1) cümlesiyle, çocukların kötü davranışları örnek almaya daha meyilli oldukları tespitinden hareket edilir. Olumsuz davranışların eleştirilmesinde de bütün yazı türleri kullanılmış; hikâyeleştirme, nasihat etme, manzum ifadeler ve veciz sözlerle bu davranışların çirkinliği açıklanmıştır. Savurganlık, düzensizlik, yalancılık, hırsızlık, kötü arkadaşlar, insanlara kötülük yapma ve zarar verme, öfke, gurur, övünme, ayıpları yüze vurma, açgözlülük, yaramazlık, oburluk, sağlığa özen göstermeme, tembellik, cahillik, kendini beğenme, bilgisizlik vb. kötü davranışlar eleştirilir.

Okuyucularında olumlu davranışların yerleşebilmesi için bütün yazı türleri içerisinde açık telkinlerde bulunan derginin eğitim ve öğretim hayatı karşısındaki tavrına ayrıca dikkat etmek gerekir.Çocuklara Rehber dergisinde, özellikle “şuûn-ı mekâtib” sütunuyla okullardaki her tür gelişmeye ait bilgilerin aktarıldığını belirtmiştik. Eğitici vasfını her fırsatta vurgulayan dergi, çocuklarda, öğrenme, okul, öğretmen ve bunlarla ilgili bütün olumlu değerleri bir davranış olarak yerleştirmeye çalışır. Bilgi bir hazine olarak görülür ve sahibini her fırsatta yücelteceği ifade edilir:

“Her kim ki eder kesb-i meziyyat-ı maarif
Dürdâne gibi her dem olur hâiz-i kıymet”

(Mehmed Akif, Nr.IV/5, s.1)

“İlm erbâbını eyler ser-efrâz
Eder ashâbını her yerde mümtaz”

(A[yın]. Şevki, Nr.II/47, s.1)

Sınav kaygısının anlamsızlığı, ilim öğrenmenin aynı zamanda dini bir yükümlülük olduğu, cahilliğin insanları her zaman zor durumlara düşüreceği, cehâletin zararları, tembelliğin bir hastalık olduğu, okulun ve öğrenmenin güzelliği öncelikle manzumeler ve veciz sözler içinde sıkça işlenir. Ayrıca olumlu değerlerin yerleştirilebilmesi için dergide kullanılan bir yöntem olan mesajları hikâyeleştirerek bir olay çerçevesinde verme, bu konular için de tercih edilir.

Eğitim süreci içerisinde, çocuklara, davranışlar konusunda da önerilerde bulunulur. “Yabâni Elma Ağacı” başlıklı yazıda, öğrenmenin gerçekleşebilmesi için öncelikle ilginin olması gerektiği noktasından hareketle, çocuklara öğrenmeyi istedikleri konularda soru sormaktan çekinmemeleri öğütlenir. (Nr.II/29, s.3-4) Ancak bu merakın abartıya dönüşüp her sırrı açığa çıkarmaya çalışma biçimine dönüşmemesi konusunda da uyarılarda bulunulur.

Son yıllarda eğitimde, dersler yerine öğrenciyi merkez alan anlayışın yaygınlaştığı bilinen bir gerçektir. O dönem için yeni sayılabilecek bu kavramın ilk örneklerini de Çocuklara Rehber’de görmek mümkündür. “Musâhabe” başlıklı bir yazıda, Fransa’da bir okul müdürünün öğrencilerin derslere karşı ilgilerini öğrenmek için yaptırdığı bir anketten bahsedilir. Anketin metin olarak da yayınlandığı yazıda, eğitimde öğrencilerin yeteneklerine önem verilmesi gerektiği görüşünün dergi tarafından da benimsendiği anlaşılır. (Nr.IV/4, s.2-3)

Günümüzde büyük oranda çözülsede de o dönem için sorun olmaya devam eden kız çocuklarının eğitimi konusunda derginin bu eğitimin savunucusu olduğu açıktır. Kız çocuklarının eğitimine, dini kullanarak karşı çıkanlara bunun dini bir emir olduğu açıklanarak kadınların da sosyal hayat içinde yer almaları gerektiği ifade edilir: “Yaşamak çalışmak, çalışmak okuyup öğrenmek demektir. Her mü’min gibi her mü’mine de tahsil ile teklif olunmuştur. Peygamber-i zîşânımız (s.a.) beşikten mezara kadar tahsil-i ilmi emir buyuruyor.” (Nezahat, Nr.I/12, s.2-3)

Geleceğin annelerinin iyi eğitimiyle aile kurumunun da daha sağlıklı olacağı ve ilerlemenin ancak herkesin eğitimiyle gerçekleşebileceği bu konuyla ilgili işlenen diğer başlıklardır.

Okul ve eğitimin ayrılmaz parçaları öğretmenler ve onların değeri, kitap sevgisi, okulda kullanılan malzemeler, okulun insanın geleceğindeki yeri, meslek kazanma, çalışmayı hayat biçimi olarak benimseme ve özel eğitime muhtaç özürsüz çocukların dışlanmaması gerektiği mesaj olarak verilir.

Eğitim süreci içindeki toplam kalitede payı olan ceza, ödül ve oyun ile ilgili değerlendirmeler de derginin eğitime çok yönlü bakışını

ortaya koyar. O dönemde uygulanan “izinsizlik cezası” yazılara konu olur. Öğrenci Cumartesi günü tatil hakkını kaybetmekle cezalandırılır. Cezadan kurtuluşun tek yolu, sene içinde alınmış olan “âferin”lerin okul idaresine verilmesidir. Bu ise sene sonundaki “tevzi’-i mükâfât” töreninde ödül almaya engel olur. Yazının sonunda, cezanın hoş bir durum olmasa da eğitimde itici bir güç olduğu da kabul edilir:

“Mekteblerce izinsizlik cezası ne güzel bir tedbir, ne iyi bir tertîbdir. Acı olmakla beraber iyice düşünülürse semeresi tatlıdır. Zira insanı düşündürüyor. Hüsn-i ahlâkı i'tiyâd eylemeye karar verdiriyor. Tenbelleri çalıştırıyor, çalışanları bir daha bu cezaya dâcâr olmamak için bir hâl-i intibâhda bulunduruyor, daha ziyâde çalışmaya alıştırtıyor.” (Akil, Nr.II/13, s.6)

O yıllarda uygulanan bir başka cezanın da okulda “hapis” olduğu, “Bir Hâtıra” isimli yazıdan anlamak mümkündür. (Nr.II/39, s.3-4)

Cezaların hak edilmemiş zorlamalar değil yapılan kötü davranışların bir sonucu olduğu ve kötü hareketlerin cezasız kalmayacağı manzumelerde vurgulanır:

*“Oğlum âyineye benzer dünya:
Ne yaparsan o olur çehre-nümâ”*
(Cûdi, Nr.I/1,s.5)

*“Sâbit oldu yine bu kavl-i becâ
Amelin cinsidir hemîşe cezâ”*
(A[ydın]. Şevki, Nr.I/4,s.3)

Eğitimde ödüllendirme, cezalardan daha önemli bulunur. Özellikle, okullardan bahseden yazılarda sıkça geçen “tevzi’-i mükâfât” törenlerinin ve alınan “âferin”lerin dönemin okullarında yaygın ödüllendirme biçimi olduğu anlaşılır. Öğrencilerin aldıkları ödüllere göre, her ayın başında başarı sıralamasına göre önden arkaya doğru oturtulmalarını ise “Söyleniş” başlıklı yazıdan anlamak mümkündür. (Nr.I/7, s.1-3)

3.3.Eğlendirerek Eğitim: Oyunlar, Bilmeceler, “Eğlenceli Sualler” ve “Fennî Eğlenceler”

Eğitici ve öğretici vasfını bütün yazılarda gösteren dergi bunu daha eğlenceli hale getirebilmek için çocuk oyunları, bilmeceler, sorular ve deney örneklerini sayfalarına taşımıştır. Derginin ilk yıl nüshalarında çocuklar için yayımlanan oyunlara rastlanır. Eğitimde dersler kadar oyunun da gerekliliğini savunan Çocuklara Rehber, bu yönüyle oldukça dikkat çekicidir. Dergideki “Mekteb Oyunları” başlığı altında yayınlanan çocuk oyunları, içeriğinde oyunların tarifi kadar derginin bakış açısını da

barındırır. Oyunun gerekliliği ilk yazıda vurgulanır: “*Bütün günün hemen ardı arası kesilmeyen, yorucu meşguliyetlerine ma’rûz olan zihinler, ulûm ve fûnûnun kuru ve sert üslûb u ma’lûmâtını bellemeye mecbur tutulan küçücük, nazik dimağlar biraz da eğlenceye, serbestiye muhtac değil midir?*” (-, I/23,s.7)

Yazının devamında gün boyu okulda sürekli çalışan beyin ve hareketsiz duran bedenın vurgusu yapılarak, beden-akıl dengesi için oyunlara duyulan ihtiyaç ifade edilir. Burada okulların bir görevinin de bedenın sağlığı için “riyâzet-i bedeniye” (jimnastik) çalışmalarını yapmak olduğu belirtilir. Başka bir yazıda ise bütün günün oyunla geçirilemeyeceği uyarısı da yapılır. (Sa’ dî, Nr.I/16, s.2) Oyunlar konusunda dikkati çeken husus oyunlardan eğitici bir yararın gözetilmiş olmasıdır: “*Ma’lûmdur ki mekteb oyunlarında hareket-i bedeniye hizmet etmek, hüsn-i ahlâkça bir fâide çıkarmak, şâkirdânın efkârını ma’lûmât-ı lâzıma ile zenginletmek gibi neticeler aranır.*” (-, Nr.I/24, s.7)

Çocuğun hem bedeni hem zihnini açacak oyunlara ihtiyaç olduğu şu cümlelerle belirtilir: “Artık öğrenmiş, kanâat hâsil etmişlerdi ki eğlence yalnız koşmak oynamaktan ibâret değildir. Vâkıa riyâzet-i bedeniye için zâyî’ olan; uyuşan kavâeyi-i zihniyenin cebr u iadesi için vücudu harekette, zihni faaliyetinde bulunduracak oyunlar da lâzımdır.” (M. Midhat, Nr.I/42,s.6)

İlk oyun, 7-10 yaş arası kız öğrenciler ve küçük çocuklar için hazırlanan “*nesr-i tâir*”dir. Ayrıca, “*büyücek*” çocuklar, “*kız çocukları*”, “*11-14 yaş arası erkek öğrenciler*” için ayrı ayrı oyunların tertiplendiği görülmektedir. Daha sonraki bölümlerde, oyunların nasıl oynanacağı, kaç öğrencinin gerektiği, oyun içerisindeki isimlendirmeler ve söylenecek sözler hakkında ayrıntılı açıklamalar yapılmıştır. Tarif edilen oyunlarda, nasıl bir alana ihtiyaç duyulduğu, takımların nasıl kurulacağı, oyunun kurallarının neler olduğu, ebe seçimi, cezalandırmaların nasıl yapılacağı, oyunda hangi malzemelerin kullanılacağı gibi açıklamalara yer verilmiştir. (-, Nr.I/23, 25, 27, 28)

Yukarıda da belirttiğimiz amaç doğrultusunda, yani çocukların eğlenirken de “*zihni faaliyette bulunmaları*” için, çocuk oyunlarının yanı sıra, düşünme ve çözümlenme yeteneklerini arttırarak bilgi kazanmalarını sağlayacak bilmece ve sorulara da yer verilmiştir. Hemen her sayıda görülen bilmeceler ağrılıkla kelime bulmaya dayalıdır.

Bilmecelerin bir bölümü “*darb-ı mesel*”lere dayandırılmıştır. Atasözleri soruları, genellikle, her kelimenin içerisindeki bazı harfler gösterilip diğerlerinin yerine noktaların konulması suretiyle hazırlanmıştır. Bu bilmecelerin çözümleri büyük oranda tahmine dayanmaktadır.

Bazı örneklerde, sorulan bilmecelerin cevaplarının ilk harfleri veya son harfleri birleştirilerek cevaplar elde edilecektir. Bu örnekler farklı konular hakkında fikir yürütmeyi ve cevapları bilmeyi gerektirdiği için aynı zamanda çocukların bilgi düzeylerini de ölçmektedir.

Bir başka bilmece grubunda, verilen kelime veya kelimelere yeni ekler getirilerek, okuyucuların türetme yapmaları beklenir. Kelime dağarcığının artmasına olumlu yönde katkıda bulunan bu örneklerde verilen kelimelerin başına ve sonuna farklı harflerin getirilmesiyle, asıl bulunması istenen kelime aranmaktadır:

“*Memleket, zaman ve peyk manalarını bildiren bir kelimenin sonuna bir harf getirilmekle, Türkçe’de tatlılık bildiren bir ismin sonuna bir harf ilavesinden hâsıl olacak diğer bir isme müsâvi olur ki bunun Arapça mukabili ikinci harfinin başına, birinci harfinin sonuna getirirsek ‘sinek’ olur.*” (-, Nr.I/6, s.7)

Kelime birleştirme yöntemi ile hazırlanan bilmeceler yabancı diller –özellikle Farsça-, gramer bilgileri, coğrafya gibi yine bir çok alanın bilgilerinden faydalanılır. Çocuk bilgileri ile yeni kelimeler oluşturmakta ve eğlenirken bilgilerinin hatırlamaktadır. Bu konuya örnek oluşturacak bir bilmece şu şekildedir:

“*Zemâir-i şahsiyye-i Fârisiyeden birinin ahirine edevât-ı nesebiyyeden biri ilavesiyle kazalarımızdan birinin ismi çıkar.*” (-, Nr.I/15, s.7)

Cevabın, yerleri değiştirilmiş kelimelerin harflerinin düzenlenmesi ile ortaya çıktığı örnekler de vardır. (Nr.I/28,s.8) Bir bilmecede, verilen harflerin düzenlenmesi ile bir gazetenin ve yayımlandığı şehrin isminin bulunabileceği belirtilmektedir:

رب-ره-ق-ره-ج-ره-ج-ول-س-ك-ان-ج-ل-ی

Bu kelimelerdeki harflerin yerleri değiştirilirse bir gazetenin ismi ile neşrolunduğu mahallin ismi zuhûr eder.” (-, Nr.I/27, s.8)

Özellikle üçüncü yılda yoğun olarak görülen örneklerden biri de, sorulan nesneyi gösteren kelime harflerinin tek tek bulunabilmesi için sorular sorulması şeklinde hazırlanmış olanlardır. Burada, bulmaca mantığı içinde cevapların noktalı yerlere yazılması ve istenilen yönde ve şekilde okunması istenir. Örneğin:

“*Bir harf .*
Her şahsa verilen bir şey . .
Can sıkıntısı . . .
İbadet mahalli . . . .
Bir şehir-i Arabî . . . . .” (-, Nr.I/43,s.8)

Üstteki soru şekline benzer şekilde farklı sayılarda düzenlenmiş birçok bilmece vardır. Burada, noktaların dizilmesinde farklı sıralamalar ve şekiller uygulanmıştır.

Sorulan nesnenin kendisini tanıtmaması şeklinde düzenlenen bilmece-ler 2. ve 3. yıllarda çokça görülür. Bu örneklerde sorulan nesne kendi kendini tanıtmakta ve “acaba ben kimim bilir misin?” ve “beni anladınız mı?” şeklindeki sorularla bilmeceyi bitirmektedir.

Manzum olarak sorulan ve cevapların da manzum olarak beklen-diği örnekler de vardır. (Hüseyin Muhiddin, Nr.I/33, s.7)

Dergi koleksiyonunun ikinci yılında farklı karakterde hazırlan-mış, ilginç kuruluşlu bilmece örnekleri ile karşılaşmaktayız. Sa’dî tara-fından hazırlanan “Rü’ya” başlıklı bir örnekte, yazar, burada rüyasını anlatacağını söyleyerek bilmeceyi çözülmesini istemektedir:

Vâsi’ bir meydanlık içinde bir kalabalık bulunuyordu. Bir herif arada bir merkep oynatıyor; bunu temâşa ediyorlar, gülüşüyorlardı. Ben de bu seyirciler arasına sokuldum. Dikkatle temâşaya koyuldum. Bir de dehşetli bir yılan herifin başına dolanmış da o şekli almış olduğunu gör-meyeyim mi? Rü’ya bu ya? Ben bî-pervâ oraya takarrüb ile o yılanın kuyruğunu kopardım. Ne merkep kaldı; ne bir şey; o seyirciler ise bunu temâşâile hepsi hayrette kalmışlar idi. Fakat herif şiddetli bir hastalığa tutulmuş oldu. Ben buna da acıdım. Yanına yanaşarak istifsâr-ı hâtur ediyordum. –Nerelisin dedim?- Hastalığıma benzeyen memleketliyim, cevabını vermesin mi? Bu sırada uyanmış idim. Kendi kendime: Bu garip rü’yanın ne olacağını düşünüyorum idim. Düşünmekle herşey bilinir. Haydi biraz da siz düşününüz! Bakalım, şu rü’ya içindeki bilmece ne imiş?” (Sa’dî, Nr.II/33, s.8)

Hangi türde olursa olsun, bilmece cevapları genelde kısa ve çok değişik alanlara aittir. Şeytan, kalem, nokta, cahil, gece, gündüz, mûş, imtihan, yemek, gemi, lâne, Receb, şems, şem, ebced, şitâ, ateş, yağmur, kar, muamma, İbrahim, Cüneyd, kandil, şişe, tarih, Dersaadet, leylak, karanfil, merzencûş, verd, şebboy, güneş, semâ, âsmân, nehir, çiğdem, baba, Hamid, Ekrem, Mağmûmi, Firdevs, Ramazan, Mecdî, Mine, Ahmed Midhat, Sâdık, Ahmed, Kadri, Romulus, mermi, demir, terazi, hesabı pak olanon yüzü ak olur, gülme komşuna gelir başına, kem söz kem akçe sahibinindir, tılsım, Ma’lûmât, Rehber, Servet-i Fünûn, baykuş, şebpere, çekirge, midye, hüdhüd, Ohri, Basra, Balat, Ankara, İzmir, Kesriye, Manastır, Eskişehir, Şiraz, Drama, edep, vakıf, minare, berber iblis, kuşak, rahle, nargile, şehrin tanınmış okullarından Feyz-i Sıbyân Mektebi’nin ismi vb.

Bilmecelerde sorulan tanınmış Osmanlı yazarlarının isimleri de çözüm yolları gösterilerek yayımlanmıştır. Bu yazarlar arasında, Ahmed Midhat, Muallim Naci, Recâizâde Mahmud Ekrem, İsmail Safa gibi isimlere rastlanmaktadır. (Nr.I/19,s.8; I/20,s.8; I/21,s.8; I/22,s.8) Edebiyat dünyasının tanınmış isimlerinin yanı sıra, dergilerin ve yayımlandıkları şehirlerin de isimleri sorulmuştur. Bunlardan ilki derginin kendi ismidir: “Çocuklara Rehber-Selânik” (Nr.I/28,s.8) Bilmecelerin cevapları, genellikle bir sonraki sayıda gerekli açıklamalar yapılarak verilir.

“Eğlenceli Sualler” başlığıyla hazırlanan sorular ise genel kültür, tarih, coğrafya, sağlık ve özellikle matematik gibi alanlardan faydalanılarak hazırlanmıştır.

Hayvanların özellikleri, sağlığın korunması, kül ile örtülü ateşin uzun süre dayanması, insan nefesi, yüksek yerlerde neden bağırarak konuştuğumuz, sıcaklığa bağlı olarak çalar saatlerin geri kalması veya ileriye gitmesi, Afrika vahşilerinin sevdikleri ağaçlar, yaz aylarında açık kış aylarında koyu renkte elbiseler giyilmesinin sebebi, deniz vapurlarının kâşifi Afrika kıtasındaki sömürge hareketleri, Avrupalıların Amerika’daki yerliler üzerindeki baskıları, Amerika kıtasının İspanya hakimiyetine geçişi, litoğrafyanın ve termometrenin kâşifleri, Galile’nin hapsedilme sebebi, tarihî yer isimleri gibi genel kültür, tarih, sağlık bilgileri ve fen bilgisine dayalı bir çok soru örneği yayınlanır:

“Terli bulunduğu vakit cereyân-ı hevâya mukâbil bulunmak niçin tehlikelidir?” (-, Nr.I/1,s.8)

“Kışın ellerimizi ısıtmak için üflediğimiz gibi kahve veya çorba gibi içeceğimiz sıcak şeyleri soğutmak için yine üflüyoruz. Bunun sebebi nedir?” (-, Nr.I/6,s.7)

“Amerika’nın keşfi üzerine ma’denlerde kırmızı vahşileri istihdâma niçin başlamışlardı? Avrupalıları, bu bîçâreleri istihdâmdan vazgeçirten kim idi?” (-, Nr.I/13,s.8)

Çin’deki bir nehir ismi, seviyeleri birbirinden farklı iki denizin birleşmesi, yağmur suyuyla deniz suyunun farklılığı, dünyanın en yüksek noktası, en derin denizi, Nil Nehri’nin kaynakları ve kimin tarafından keşfedildiği, dünya üzerindeki en geniş ağaç ve en yüksek ağacın nerelerde bulunduğu, dünyanın en büyük 5 gölü, Selânik şehrinin kurulu olduğu tepenin ismi, Avrupa’daki burun ismi gibi sorularla çocuk coğrafi bilgiler açısından sınanır.

Bir örnekte yabancı dillerden faydalanılmıştır. Sorudaki parantez içi ifadeler Latin harfleri kullanılarak soldan sağa yazılmıştır: *“(Comptabilité) ile (Tenuedelivre) arasında ne fark vardır?”* (-, Nr.I/24,s.8)

Matematik alanında ağırlıklı olarak dört işlemin kullanıldığı sorulara yer verilmiştir. Soruların önemli bir kısmında, formüllerden ziyade akıl yürütme ve mantığın kullanılması beklenilmektedir. Bu sorular içerisinde oldukça uzun problemler olduğu gibi kısa tutulanlar da vardır. Problemler için çoğunlukla “mes’ele”, “hesap mes’ele”, “hendese mes’ele” gibi ifadeler kullanılmıştır. “Hendese mes’ele” başlığı altında dikdörtgenler, alan hesaplamaları gibi geometri bilgileri sınıranır. Sorularda ise ağırlık ölçüleri hesaplamaları, mesafe ve uzunluk hesaplamaları, faiz hesaplamaları, kesirli ifadelerin bulunması, ısı hesaplamaları bilgilerin kullanımı istenmiştir:

“Bir kıyye dakik bir neferin 2 ½ ta’yînine kifâyet eder. Her çuvallı 85 franga olarak 210 kıyye dakiki hâvî bulunur. Bir kumandanın idaresinde bulunan neferâta bir günde 3900 franklık dakik verilirse kumandanın ma’iyyetinde bulunan neferâtın ta’yîni ve bir frank 4 kuruş 20 para farzedildiği takdirde bir ta’yînin kaç paradan ibaret bulunduğu matlûbtur?” (-, Nr.1/4,s.7)

“Mes’ele –bir sermâyedâr servet-i umûmiyesini üç kısma taksîm etmiş.

(120,000) kuruşdan ibaret olup da birinci kısmını teşkîl eden mikdâr-ı serveti ile sonu % 3 ½ icâr getirebilecek bir hâne satın almış. İkinci kısmını bir sarrafa verip % 5 ½ nemâ almış. Üçüncü kısmını dahi % 7 ½ ticâret getirebilen bir işte kullanmış. İkinci kısmı hâsılâtı üçüncü kısmın 2/5 ine müsâvî ve ikinci kısım ile üçüncü kısmın hâsılâtı, hâsılât-ı umûmiyenin 11/12 sine muâdil olduğu ma’lûm olunca o zâtın servet-i umûmiyesinin ta’yîni?” (-, Nr.1/9,s.7)

Sorunun çözülebilmesi için gerekli olan yardımcı bilgilerin parantez içersindeki ifadelerle verildiği örnekleri de görmek mümkündür:

“Dört derece-i harâretde {santiğrâ-yı demîzânü’l-harâresi} bulunan mâ-i mukattar ile tamamen dolu bir kabımız vardır. Evvelâ: Bu kabın sıkliti 452,4 gram tezyid etmek için kaç aded beş franklık gümüş sikke ilâvesi lâzımdır. Sâniyyen kap aynı mâ-i mukattar ile tamamıyla dolu farzedildiği takdirde mezkûr kap için (1000) franklık altın sikke idhâl edilse kabın sıkliti ne kadar tezâyüd eder?”

(Bir desimetre mik’âbı gümüş sikkenin sıkliti 10,500 kilogram ve bir desimetrenin mik’âbı altın sikkenin sıkliti ise 19 kilogramdır.)

(Aynı sıklitte bulunan altın ile gümüşten, altının kıymeti gümüşten 15,5 kere ziyâdedir.) (-, Nr.1/29,s.8)

Soru cevapları genellikle bir sonraki sayıda ve hangi sayının sorularının cevabı olduğu belirtilerek yayınlanır. “Suâllerimizin Cevapları,

Suâlimizin Cevâbı, Suâllerimizin Cevâbı, Suâl ve Bilmecemizin Cevapları” kullanılan başlıklardır. İstenen cevaplar çoğunlukla kısadır: Kulak, kaplan gözü, aynı'l-bakar, mendil, pencere, dürbün, kömür, kurak, meges, Varna, Selanik, tekne gibi. Soruların bir bölümünde cevaplar kelime birleştirme esasına dayalıdır: “*şeb, âb – şebâb; ten, bel – tenbel*” gibi.

Bazı cevaplar açıklayıcı, bilgi verici niteliktedir:

“Çeşme ve ırmakların suları yazda serindir; çünkü çeşme ve ırmaklara gelen suların menba' ve mecrâları dağlardandır; dağlardan, taşlardan gelen sular serin olur, bir de bunlar güneşin harâreti tesir etmeyecek derecede örtülüdür.” (-, Nr.I/2,s.8)

Matematik sorularının cevapları çoğunlukla işlemlerin nasıl yapıldığı gösterilerek çözümlenmiştir. Bu cevaplarda “mes'ele, hesap meselesinin sûret-i halli” gibi yan başlıklar kullanılmıştır. Cevaplar matematik işlemleri ve formülleri kadar akıl yürütmenin de kullanıldığı görülür.

Çocukların öğrenmeleri kadar eğlenmelerini de sağlayan bir diğer yazı grubu “Fennî Eğlencelerden” üst başlığını taşır. Sade bir dilin kullanıldığı bu deney tanıtımlarında, yapılacaklar ayrıntılarıyla verilmiş ve bilgiyi paylaşmak kadar eğlenme amacını taşıdığı ifade edilmiştir. (Nr.I/38, s.6-7; Nr.I/52, s.5; Nr.II/1, s.6; Nr.III/15, s.Kapak içi)

Sade bir dille, uygulamanın nasıl yapılacağı ayrıntılarıyla verilir:

“Canfesten bir uçurtma i'mâl ediniz. Üzerine uydurabildiğiniz sûrette bir demir müselles geçiriniz. Bunu uçurtmak için kenevirden ma'mul bir sicim alınız ve bütün tûlunca elektrik cereyânımüsâvi kalmak için kalaydan bir ip ile techîz ederek sicim ucunda birkaç metre uzunluğunda ipekten bir şerit bırakırsanız hava fırtınalı olduğu vakit uçurtmayı uçurursunuz. Bulutlara yakın geldiği vakit pirinçten ma'mul ipten bir takım kıvılcımların çıktığını görürsünüz. Fakat bu tecrübe pek tehlikelidir.” (Hüseyin Muhiddin, Nr.III/15, s.Kapak içi)

Amacın bilgiyi paylaşmak kadar aynı zamanda eğlenmek de olduğu çeşitli vesilelerle bu deney tanıtımlarında verilir. İçi boşaltılan ve yanmayan bir yumurta, zımpara kağıdı yardımıyla yakılan kibritler, bulutlardaki elektriği açığa çıkarma ve buhardan su elde etme tarif edilen başlıca deneylerdir. Bu örnekler, çocukların fen ile ilgili derslerine de yardımcı olacak niteliktedir.

4.Sonuç:

Yukarıda vermeye çalıştığımız bütün bu örnekler, Çocuklara Rehber dergisinin, öğrencisi, öğretmeni, okulu, ders kitapları, öğretim yöntemleri ile birlikte eğitimi bir bütün olarak gördüğünü; çocukların,

derslerini sıkılmadan öğrenebilmesine yönelik bir anlayışı benimsediğini gösterir.

II. Abdülhamit döneminin önemli bir kültür kenti olan Selanik’te yayınlanan Çocuklara Rehber, yazılarının içeriğiyle belirli bir bilgi zenginliğini ortaya koyar. Dergide işlenen pek çok konunun dönemin okul müfredatıyla yakından ilgili olduğu görülmektedir. Müfredatta ismi geçen “Ahlâk”, “Hıfzû’s-sıhha”, “İlm-i Servet” ve “İlm-i Eşya” gibi ders isimleri dergide yazı başlığı olarak aynen kullanılmıştır. Tefrika halinde yayımlanan bu yazılar, dersleri destekler mahiyette bilgiler içerir. “Ahlâk” dersinin amaçlarına hitap eden ve çocuklarda olumlu değerleri yerleştirmeyi amaçlayan bir çok yazının kaleme alındığı görülür. Dergideki “Güzel Sözler, Akvâl-i Hikemiyye, Cümel-i Hikemiyye” başlıklı bölümler tamamen bu amaca yöneliktir. Müfredatta yer alan “Muhtasar Hesap”, “Tarih”, “Coğrafya”, Osmanlı Tarihi”, “Ma’lûmât-ı Nâfia”, “Kıraat”, “İdâre-i Beytiye”, “Kozmografya”, “Fizik”, “Kimya” vb. dersler de, bu başlıklar aynen kullanılmasa da farklı yazı türlerinde aktarılan bilgiler, hatta bilmece ve sorularla desteklenir. Dergideki “Mütenevvia”, “Şettâ”, “Niçin: Çünkü?” ve “Küçük Ma’lûmât” bölümleri bu dersleri destekleyen ve güncel olayları aktaran bilgilerle doludur. (Ergin 1977; Kodaman 1991; Akyüz 2001)

İçeriği incelendiği zaman ayrıntılı bilgilerle dolu bir ders kitabı sanılabilecek olan Çocuklara Rehber, aslında manzume, roman, hikaye, tiyatro, hitabet, mektup, sohbet, monolog, gezi yazıları, biyografi gibi bir çok edebi türü başarıyla kullanmış ve eğiticilikle öğreticiliği bir arada sunabilmiş bir dergidir. Özellikle ibtidâi ve rüşdiye çağı öğrenciler için oldukça önemli olan “Kıraat” dersine nitelikli okuma malzemesi sağlamıştır.

Dönemin çocuk dergileri üzerine yapılacak çalışmaların artması, bu dönemdeki okuma materyallerinin daha sağlıklı değerlendirilmesine imkan tanıyacaktır.

KAYNAKÇA

- (1987). *Eski Harfli Türkçe Süreli Yayınlar Toplu Kataloğu*, Ankara: Milli Kütüphane Başkanlığı Yay..
- (1993). *Grolier International Americana*. c.4. İstanbul.
- (1992). *Meydan Larousse- Büyük Lugat ve Ansiklopedisi*, c.4. İstanbul.

- (H-1316). *Salnâme-i Nezaret-i Maarif-i Umûmiye*, 1. Sene. Matbaa-i Amire.
- (1992). *T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı İrade-i Dâhiliye (1310-1315)*, Cilt 1. İstanbul.
- Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, c.1. İstanbul: İletişim Yay..
- Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*. c.2. İstanbul: Dergah Yay..
- (1957)., "Ali Ulvi Elöve". *Yeni Yayınlar*, 5-7: 172-174.
- Azim, Mehmet (2000), *Çocuk Bahçesi Dergilerinin İncelenmesi* İstanbul: Fatih Üniversitesi: Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Balcı, Ahmet (2002), *Çocuklara Rehber Dergisi'nin Çocuk Eğitime Katkısı Açısından İncelenmesi*, Hatay: Mustafa Kemal Üniversitesi: Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Bayram A. ve Çöğenli M.S. (1978), *Seyfeddin Özege Bağış Kitapları Kataloğu*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Basımevi.
- Ciravoğlu, Öner (1998), *Çocuk Edebiyatı*, İstanbul: Esin Yayınevi.
- Demiray, Kemal (1975), *Türkçe Çocuk Edebiyatı*, İstanbul: MEB Yay..
- Demirel, Özcan (1999), *Türkçe Öğretimi*, Ankara: PagemA Yayıncılık.
- Emiroğlu, Öztürk (1992), *Tanzimat'tan 1928'e Kadar Yayımlanan Çocuk Gazete ve Dergileri Üzerine Bir İnceleme*, Kayseri: Erciyes Üniversitesi: Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Enginün, İnci (1987), "Çocuk Edebiyatına Toplu Bir Bakış", *Çocuk Edebiyatı Yıllığı 1987*, (Haz. Mustafa Ruhi ŞİRİN), İstanbul: Gökyüzü Yay..
- Ergin, Osman Nuri (1977), *Türk Maarif Tarihi*, İstanbul: Eser Matbaası
- Gökşen, Enver Naci (1985), *Örnekleriyle Çocuk Edebiyatımız*, İstanbul: Remzi Yayınevi.
- Karakışla, Yavuz Selim (2000), "Arşivden Bir Belge- Çocuklara Rehber Dergisine İmtiyaz Verilmesi (1896)", *Toplumsal Tarih Dergisi*, 76: 24-27.
- Kavcar Cahit ve diğerleri (eds) (1998), *Türkçe Öğretimi-Türkçe ve Sınıf Öğretmenleri İçin*, Ankara: Engin Yayınevi.
- Kıbrıs, İbrahim (2000), *Uygulamalı Çocuk Edebiyatı*, Ankara: Eylül Yay..
- Kodaman, Bayram (1991), *Abdülhamid Devri Eğitim Sistemi*, Ankara: Türk Tarihi Kurumu Yay.. XII,14,24-25.
- Kür, İsmet (1991), *Türkiye'de Süreli Çocuk Yay.*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını.

- MEB (2000), *Türkçe-Yazı Programı 6-7-8*, İstanbul: MEB Yay..
- Neydim, Necdet (1998), *Çocuk ve Edebiyat*, İstanbul: Bu Yayınevi.
- Oğuzkan, A. Ferhan (1987), “Dünya Çocuk Edebiyatının Ana Çizgileri”, *Çocuk Edebiyatı Yıllığı 1987*, (Haz. Mustafa Ruhi ŞİRİN). İstanbul: Gökyüzü Yay., 14-36.
- Oğuzkan, A. Ferhan (2000), *Çocuk Edebiyatı*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Okay, Cüneyd. (1999), *Eski Harfli Çocuk Dergileri*, İstanbul: Kitabevi Yay..
- Oral, Fuat Süreyya (Tarihsiz), *Türk Basın Tarihi*, Yeni Adım Matbaası.
- Örik, Nahit Sırrı (1950), *Nahit Sırrı Örik'in İstanbul Kütüphanelerinde Taradığı Eski Dergi, Gazete ve Salnâmeler*, Ankara.
- Öz, M. Feyzi (2001), *Uygulamalı Türkçe Öğretimi*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Parlak, Türkmen (Tarihsiz), *Yeni Asır'ın Selânik Yılları*, Yeni Asır Yay..
- Parmaksızoğlu, Abbas (1959), *Türk Gazetecilik ve Basın Tarihi*, İstanbul: DHA Neşriyatı.
- Şirin, Haz. Mustafa Ruhi (1994), *Çocuk Edebiyatı- 99 Soruda Çocuk Dizisi*, İstanbul: Çocuk Vakfı Yay..
- Unat, F. R. (1974), *Hicrî Tarihleri Milâdî Tarihe Çevirme Kılavuzu*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Yalçın, Alemdar (2002), *Türkçe Öğretim Yöntemler-Yeni Yaklaşımlar*, Ankara: Akçağ Yay..
- Yalçın Alemdar ve Aytaş Gıyasetin (2002), *Çocuk Edebiyatı*, Ankara: Akçağ Yay..
- Yanar, Halit (2001), *Bizim Mecmua Dergilerinin İncelenmesi*, İstanbul: Fatih Üniversitesi: Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Yaşar, Şeyma (2001), *İlk Çocuk Dergilerinden Mümeyyiz*, İstanbul: Marmara Üniversitesi: Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.